

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 369, березень, 2025

Іван Холоменюк,
Кобазр

*І ружому навчається,
Щ свого не цурається...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Перший «Кобзар» Тараса Шевченка: літературний дебют, що змінив українську поезію*
- ❖ *Улас Самчук: з Карпатською Україною в серці*
- ❖ *Сучасна українська драматургія – Анна Галас –*
- ❖ *Література під час війни (VI) – «Хвороба & війна» –*
- ❖ *«Ангел на камені» та інші сонети Віталія Колодія*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Денис Онищук і подружжя Шевчукевичів: історія у листівках*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (CVIII)*
- ❖ *На допомогу вчителю: Вивчення службових частин мови та вигуків: особливості, методи, творчі підходи до навчання*
- ❖ *Маріупольська драма (Документальна драма)*
- ❖ *Вовк гуцульської країни (Уривок з повісті)*
- ❖ *Військова підвода з паром добротних коней – за один хліб і чотири яйця (Оповідання із циклу «Дзюнькові коні»)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Духовні джерела: «Одкровення Івана Богослова»*

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПЕРШИЙ «КОБЗАР» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: літературний дебют, що змінив українську поезію

Ця книжка, що побачила світ 185 років тому, стала знаковим подієм в історії української літератури та культури, визначивши новий етап у розвитку національної поезії, виявивши глибину думки, силу почуттів і прагнення до соціальної справедливості та збереження національної пам'яті. У ній знайшли відображення соціальні та історичні реалії того часу, що зумовило значний її вплив на розвиток українського національного руху.

Тарас Шевченко почав писати вірші ще будучи кріпаком. 1840 року вийшов його перший поетичний шедевр – «Кобзар». Ті вісім творів («Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!», «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка» («Нащо мені чорні брови»), «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч»), що увійшли до нього, спричинили справжній переворот у нашій літературі, заяснили, за Іваном Франком, «невідомою досі в українським письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову».

Для самого ж Шевченка, мабуть, найбільшою нагородою було те, що його «Кобзар» знайшов відгук у людських серцях, його захоплено сприйняли і професійні критики. І навіть столична «Литературная газета» – найприскіпливіший поціновувач новоявлених талантів – прихильно зустріла Шевченкового первістка. «У поезіях Шевченка багато вогню, – писала вона в номері від 5 травня 1840 року, – багато глибокого почуття, скрізь відчувається в них гаряча любов до батьківщини. Його картини відповідають натурі і сяють яскравими живими барвами». Щоправда, шовіністично налаштовані рецензенти докоряли поетові за те, що він

пише українською мовою – «гібридським діалектом», як зневажливо твердили вони. Таким «порадникам» Шевченко відповів згодом – у передмові до другого, на жаль, нездійсненого через арешт, видання «Кобзаря»: «Вони кричать, чом ми по-московській не пишемо? [...] Кричать о братстві, а гризуться, мов скажені собаки. [...]

А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди».

За характером свого таланту Шевченко утвердився переважно як поет-лірик. В його першому «Кобзарі» головна роль належить темі призначення поезії, місця і ролі мистця в суспільному житті («Думи мої, думи мої...», «Перебендя», «До Основ'яненка»). У віршах цієї тематичної групи чітко визначилася громадянська позиція молодого автора – свої твори він адресує Україні, її скривджені народів. Двадцятишестирічний автор «Кобзаря» чітко усвідомлював свою місію поета як оборонця знедоленого народу, про

що виразно задекларував у вірші «Думи мої, думи мої...» – своєрідному мистецькому маніфесті, яким відкривалася збірка:

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас –
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну..
[...] Там найдете щире серце
І слово ласкаве,
Там найдете щирі правду,
А ще, може, й славу...

«Думи мої, думи мої...» – програмний вірш «Кобзаря», у якому поет розмірковує над своєю творчістю та її значенням для українського народу. Він побудований у формі ліричного монологу, що передає тугу за Батьківщиною та біль за її поневолення. Образи дум, дітей і квітів, що символізують саму поезію Шевченка, постають водночас і тягарем, і джерелом надії.

(Продовження на 4 с.)

ПЕРШИЙ «КОБЗАР» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: літературний дебют, що змінив українську поезію

(Продовження з 3 с.)

Поет чітко усвідомлює свою місію – пробуджувати народну свідомість і передати духовну спадщину для майбутніх поколінь. Вірш відображає душевний стан Шевченка на час його створення (1839–1840). Поет, хоч уже й звільнений із кріпацтва, все ще переживав внутрішній конфлікт між мріями й реальністю, що засвідчує медитативно-елегійний характер твору, побудований як внутрішній діалог поета із власною творчістю.

Використання питальних і окличних конструкцій посилює переживання, зміст яких передають головні образи-символи: *думи* (уособлення поетичних творів, що не приносять радості, а є наслідком життєвого болю), *квіти, мої діти* (метафора натхнення, приреченого на страждання), *Україна* (ідеалізований простір, де поезія може знайти відгук у серцях справжніх її шанувальників). Вірш ставить питання про сенс творчості та завершується ідеєю, що якщо відгук буде навіть мінімальним, це виправдовуватиме працю поета.

Поезія «До Основ'яненка» – патріотичний твір, у якому Шевченко закликає до збереження історичної пам'яті та єдності українців. Звертаючись до свого великого попередника, Шевченко утверджує ідею безсмертя діяльності людини в ім'я народних ідеалів, апелює до національної свідомості своїх сучасників, проголошує незнищенність нації, яка володіє незліченними піснями-скарбами:

Наша дума, наша пісня,
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава Україні!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.

У цьому зверненні до письменника Григорія Квітки-Основ'яненка висловлюється заклик до утвердження національної літератури, наголошується на необхідності пробудження національного духу та боротьби за майбутнє України.

Вірш «До Основ'яненка» перейнятий багатьма ідеями й роздумами, пов'язаними із минулими українського народу та тодішньою дійсністю. Серед них вирізняються основні мотиви: *історичної пам'яті* (згадка про козацьке минуле як основи української самобутності), *громадянської місії поета* (Шевченко усвідомлює відповідальність за слово, що повинно служити народу), *емоційної напруги* (патріотичний пафос поєднується з

тугою за славним минулим, яке контрастує зі сучасним занепадом), *колоніального становища України під владою Російської імперії* («А до того – Московщина, / Кругом чужі люде...») тощо.

Роздуми про місію поета виразно простежуються і в поезії «Перебендя», де образ сліпого кобзаря набув символу національного співця, який через пісню передає історичну пам'ять і народну мудрість. Образ Перебенді уособлює поета-пророка, що несе людям правду через мистецтво слова. Його життєва позиція непохитно демонструє незалежність від суспільних умовностей та жертвність заради істини.

Шевченкові не так важило показати своїм співвітчизникам сьогочасне, як донести їм історичну правду, відкрити «чії вони діти». Бо минуле, за його розумінням, підносило національний дух, розвіювало зневіру й песимістичний настрій, дарувало надію, додавало життєвої бадьорості й завзяття. «Кобзар» 1840 року умістив два твори на історичні теми – поеми «Іван Підкова» і «Тарасова ніч». У них поет торкається козацької минулості українського народу часів його боротьби проти турецько-татарських нападників та проти польсько-шляхетських поневолювачів. Вони доносять до нас славу українського козацтва з його морськими походами, запорозькими байдаками, що ходили в Царгород до султана «в гості», лицарськими звичаями, відчайдушними ватажками.

Інша провідна тема першого «Кобзаря» Шевченка – тема шукання молодою людиною щастя, зіткнення її мрії про власну щасливу долю з жорстокою дійсністю, яка різнопланово реалізувалася у вірші «Думка» («Нащо мені чорні брови», баладі «Тополя» та поемі «Катерина». Перший із цієї тематичної групи твір – глибоко лірична поезія, сповнена почуття самотності, болю й розчарування. Вона близька до жанру народнопісенної лірики, зокрема має риси жіночої народної пісні з її мотивами сирітства, нещасливого кохання й туги за долею. Головна її тема – страждання самотньої дівчини, яка відчуває несправедливість своєї долі. Вона розмірковує над тим, чому їй дано красу й молодість, якщо вони не приносять щастя, а тільки підсилюють її душевний біль. Лірична героїня – сирота, яка не має ні підтримки, ні близької людини, якій могла би розповісти про свої переживання.

Вірш «Думка» («Нащо мені чорні брови») сповнений надзвичайної емоційної глибини – від тихого суму й зневіри («Свої люде – як чужії, / Ні з ким говорити») до майже розпачливого зойку, коли героїня закликає вітер рознести її біль («Щоб вітри почули»). Це поступове наростання емоцій робить твір драматичним і вражаючим. У побудові основної думки свого твору поет опирався на народну філософію: краса і молодість не приносять щастя без справжнього кохання і людської

підтримки. Тема сирітства й соціальної несправедливості перегукується з багатьма іншими творами Шевченка, особливо з образами жінок, покинутих на самотню й тяжку долю.

«Думка» («Нащо мені чорні брови») – це один із найяскравіших зразків української ліричної поезії, що поєднує народнописанні мотиви, глибоку емоційність і філософські роздуми про долю жінки. Вірш не лише передає індивідуальне переживання героїні, а й стає символом страждання і беззахисності перед жорстокою долею.

У баладі «Тополя» поєднуються елементи романтизму, народної демонології, фольклорної традиції та глибокої душевної драми. У ній ідеться про дівчину, яка через нерозділене кохання та примус до небажаного шлюбу перетворюється на тополя.

Головна тема балади – нещасливе кохання та його фатальні наслідки. Лірична героїня втрачає коханого, але не може змиритися з долею. Відчуття самотності, безвиході та страху перед майбутнім змушують її вдатися до магічного ритуалу, який призводить до її перетворення на тополя. Другий важливий мотив – суперечність між волею людини та її долею. Дівчина хоче бути вільною у своєму виборі, але традиції та материнська воля змушують її підкоритися суспільним нормам.

Тополя у баладі – це символ самотності, туги та нерозділеного кохання. Вона стоїть серед степу так само, як дівчина, що залишилася без свого коханого. Крім того, перетворення на дерево має народну демонологічну основу, що перегукується з фольклорними уявленнями про метаморфози через нещасливу любов.

Балада «Тополя» – це символічний твір, у якому через романтичну історію кохання передано важливі соціальні та психологічні проблеми. Образ дівчини, що перетворюється на дерево, відображає народні уявлення про невідворотність долі та трагізм безнадійної любові. Шевченко вдало поєднав фольклорні мотиви, глибоку емоційність та художню майстерність, створивши один із найяскравіших творів української романтичної літератури.

Поема «Катерина» про трагічне кохання української дівчини до чужинця-москаля стала однією з найпопулярніших і найулюбленішою серед читачів. У центрі розповіді – селянська дівчина, яка щиро, за велінням свого серця, покохала молодого панича-офіцера. А тим часом в «поход затрубили», милий вирушив із села, а Катерина згодом стала матір'ю. Рознеслася про неї «недобрая слава». Для сільської громади вона – покритка, бо народила нешлюбного сина. Сором вогнем пече богомільних батьків Катерини. Вони не можуть простити єдиній своїй дитині гріх і проганяють її з дому. Катерина прощається з рідною оселею, бере на згадку грудку землі в саду з-під вишні – улюбленого місця зустрічі з

коханим – і з немовлям на руках покидає село. Молода матір залишається наодинці зі своїм нещастям. Але в її душі жевріє надія на зустріч із милим, батьком маленького Івася. Безпритульною, переборюючи злигодні та втому, вона блукає по усіх-усюдах, шукаючи милого. Її спіткали «жовті піски», «чужі люди» і «люта зима».

Після довгих і тяжких блукань бідоласна Катерина зустріла свого Івана. Але той, уже одружений з іншою, від неї одвернувся й утік. Доведена до відчаю, Катерина залишає сина посеред шляху і топиться в ополонці. В заключному епізоді поеми зображено зустріч батька зі сином. Коли Івась підріс, він став поводитим старців-кобзарів. На шляху до Києва його перестрів пан, що їхав із сім'єю в розкішній кареті. Жебракам пані подала милостиню, а рідний батько, впізнавши сина, як і першого разу, відвернувся від нього.

Сама тема «Катерини», своєрідність побудови її сюжету наштовхували дослідників на різні трактування: наприклад, твір інтерпретували виключно як соціально-побутову поему. Професор Дмитро Чижевський розглядав її в контексті романтичної «байронічної поеми». Сучасні дослідники схильні тлумачити твір як реалістичну, соціально-побутову поему з елементами романтичної поетики і т. ін. Академік Іван Дзюба резонно зауважив, що тема зрадженої дівчини або дівчини, яка не дочекалася свого милого, – типово романтична тема. Але «за умов розпаношення в Україні московської бюрократії та московського воїнства (постої якого були справжньою бідною для українського села), – підкреслює він, – оцей наскрізний мотив – «...та не з москалями» – сам собою набирав розширювального значення, і доля занапащеної Катерини в очах поколінь читачів стала символізувати долю занапащеної України. У цьому відмінність Шевченкової поеми від усіх інших – численних у світовій, особливо романтичній, літературі творів про долю дівчини-жертви».

Колосальний успіх першого «Кобзаря», як і подальшої творчості, Шевченкові забезпечило чимало факторів, які проросли з національного ґрунту і стали основою його світоглядно-естетичних шукань. На створення поетичних шедеврів молодого автора надихала героїчна і водночас глибоко трагічна історія українського народу, щедрий і самобутній фольклор, сповнені філософським змістом обрядові дійства, щоденний важкий, але й до тонкощів розмірений селянський побут.

«Ся маленька книжечка» (Іван Франко) сповістила про народження нового етапу в розвитку української літератури. Вона утвердила її автора як національного поета, сприяла формуванню української ідентичності, пробудженню національної свідомості та закликала до боротьби за свободу. Шевченків первісток став не лише літературним явищем, а й маніфестом національного духу, що надихав майбутні покоління борців за свободу України.

Микола ВЕГЕШ

УЛАС САМЧУК: З КАРПАТСЬКОЮ УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

Уласа Самчука (1905–1987) справедливо вважають одним із найвизначніших наших письменників-романістів, твори якого вже давно увійшли до золотого фонду української літератури. Він першим серед вітчизняних літераторів написав романи про Голодомор («Марія»), УПА («Чого не гоїть огонь»), сталінсько-беріївський ГУЛАГ (трилогія «ОСТ»). Написавши знамениту трилогію «Волинь», він став легендарним ще за життя. Не випадково літературознавці ставили цей твір в один ряд із романом Маргарет Мітчел «Звіяні вітром» та шолоховським «Тихим Доном», а його автора пробували номінувати на Нобелівську премію. Він одним із перших видав книги про національно-визвольну боротьбу закарпатських українців («Гори говорять», «Сонце із Заходу»). Постать Уласа Самчука – надзвичайно багатопланова і грандіозна. Його життю й літературній діяльності вже присвячені сотні статей, десятки монографій та захищено цілу низку дисертаційних досліджень. Ми ж спробуємо лише фрагментарно простежити його перебування в Карпатській Україні наприкінці 30-х років XX століття, коли колишня «земля без імені» прагнула заявити перед всім світом, що бажає бути незалежною...

го перебування в Карпатській Україні наприкінці 30-х років XX століття, коли колишня «земля без імені» прагнула заявити перед всім світом, що бажає бути незалежною...

У Празі, з думою про Україну

Після поразки українських національно-визвольних змагань 1918–1919 років багато його активних учасників змушені були емігрувати за кордон. Чимало з них місцем свого осідку обрали новостворену Чехословацьку Республіку, яку очолював «президент-визволитель» Томаш Масарик. Ця молода країна цілком оправдано вважалася найдемократичнішим державним утворенням в Європі, а її очільник прихильно ставився до «української справи», вважаючи тимчасовим перебування закарпатських русинів у складі ЧСР. Упродовж всього міжвоєнного періоду Прага сформувалася як один із головних осередків закордонного українства, де активно діяли різноманітні українські наукові центри та організації, знаходився Український вільний університет. У Празі мешкали і творили видатні українці Олександр Олесь, Спиридон Черкасенко, Оксана Лятуринська, Олег Ольжич, Олена Теліга, Михайло Мухин, Степан Смаль-Стоцький, Дмитро Дорошенко, Сергій Шелухін, Микита Шаповал, Ольгерд Бочковський та багато інших.

Уродженець волинського села Дермань Улас Самчук, щоб уникнути арешту за активну участь у націоналістичному підпіллі (член УВО), емігрував спочатку до Німеччини, а з 1929 року оселився в Празі. Хоча

нікому не вдалося довести членство Уласа Самчука в ОУН, проте за пропозицією Олега Ольжича, саме йому було довірено очолити секцію митців, письменників і журналістів у Культурній референтурі Проводу українських націоналістів у Празі. Виконуючи певні завдання ОУН, Самчук відвідав Париж, Берлін, Рим, Відень, Дрезден, Флоренцію, Венецію тощо. Вільно володіючи німецькою, польською, чеською, французькою, російською мовами, він ніколи не відчував дискомфорту під час спілкування. Із «провінційного хлопця» він перетворився на «культурного європейця» з широким світоглядом¹. Він прослухав курс лекцій у Карловому університеті й також на філологічному відділенні знаменитого УВУ, однак вищої освіти так і не здобув. Цей факт зовсім не впливав на редакторів «Літературно-наукового вісника», часописів «Сурма» і «Самостійна думка», в яких друкувалися змістовні публікації Уласа Самчука. Празький період у житті письменника (1929–1941) яскраво ним описаний у романі «На краю часу», уперше виданому лише у 2021 році. Упорядниця і автор післямови Наталка Лисенко відзначала: «Автор повністю занурює читача в атмосферу Праги 1920–1930-х років, майстерно описуючи як визначні місця чеської столиці (вулиці, костели, пивниці, кафе), так і реалії того часу... Серед дійових осіб – упізнавані в деталях політичні та культурні діячі української еміграції. Наприклад,

¹ Крालюк П. Улас Самчук. Харків: «Фоліо», 2023. С. 39.

у Барсові пізнається головний редактор «Вісника» Дмитро Донцов «з його неможливою риторикою волюнтаризму», а Ольгович – це, поза сумнівом, О. Ольжич, адже згадується його поетична збірка «Рінь»... Улас Самчук колоритно описав зустріч української еміграції з радянськими письменниками Олесем Досвітнім, Валер'яном Поліщуком і Павлом Тичиною в Празі...»².

Хоча в Уласа Самчука залишилися найкращі спомини про Прагу, він у мемуарах зізнався: «Мені не раз снівся мій поворот, завжди в тому самому вигляді, серед якогось широкого поля, вкритого житом, півлегально, півзаборонено. Мені снівся Київ, снівся Дніпро, яких я ніколи не бачив. У загальному, у великому понятті я не вірив у ті чисельні причини і мотиви, що спричинили катастрофу нашого століття. Мені нічого не казали всі ті творці і генії, що спричинилися до цього. Їх слова, їх ідеології не переконували мене, і здавалися вони мені як вияв якоїсь zdeформованої, іноді і патологічної, одержимої ілюзіями душі, яка розминулася з правдою, ясністю, логікою і глуздом»³. Так, він думав про Україну, Київ, адже був українським письменником і лише там міг бути найкраще зрозумілим і затребуваним. Не випадковими є слова, які в романі «Волинь» проголошує один з його головних героїв Володька (сучасні літературознавці вважають його прототипом Самчука): «Знаєте, що таке Україна? – питав він з тихим пафосом, і очі його горіли тим огником святості, що його можна бачити лишень у натхненно віруючих. – Це наш закон... Мораль... Приречення. Це не тільки те, що бачимо, а також те, що не бачимо... Запізнене вийшло з минулого і йде неухильно назустріч, як день, як ніч, як смерть, як народження. З глибинності життя, від серця планети, з кожного нас... З частинок нашого щоденного думання, з болів наших, нервів і кожного тільця крові... Покоління, історія, могили, кохані люди, народження і кості в землі... І я вам, ще такому молодому, хочу сказати: Україні до цього часу ще не було... Вона щойно тепер на наших очах родиться... Воістину, вона щойно родиться»⁴. Таке народження майбутньої Великої України він і побачив у Карпатській Україні.

Сучасний історик Петро Кралюк писав про своєрідні пророцтва Уласа Самчука. І він, безперечно, мав рацію. Пригадайте завершення роману «Гори

говорять»: «І встали гори, і промовили. І вже, здавалось, століття – десятки сивих-сивих століть – царювала тут велика тиша, що сторожко вслухалась у безконечні колискові пісні струнких смерек... І, здавалось, усі руки, всі уста, всі серця гірського племені – це камінь, це граніт безмовний, безбарвний, холодний... Здавалось, очі його залиті склом, що на ньому стояла роса вічних туманів, що ніколи, ніколи не міняли своєї жорстоко-безнадійної барви.

Але слово, що громом, стогоном вирвалося з кам'яного нутра потужних велетнів, нараз стрясає самі основи царства вікового спокою. Здрігнулась і жадібно затріпотала земля. Вона удріла свого Творця в безмежних висотах неба, що дихав зливою сонця, натхнений страшною силою чину. Вона ожила»⁵. Останню крапку в романі «Гори говорять» Улас Самчук поставив у 1933 році, а через 6 років Августин Волошин проголосив незалежність Карпатської України.

На Карпатську Україну він завжди дивитиметься винятково як на складову частину соборної України. Цим своїм глобальним баченням він і відрізнятиметься від деяких місцевих «тутешняків», які спрощено дивилися на історичні процеси, що відбувалися на Закарпатті. Уже перебуваючи в Карпатській Україні, у промові, виголошеній з нагоди свята Злуки 22 січня 1939 року, Улас Самчук чітко й однозначно заявив: «... Тепер менше хочеться казати про Хуст, а більше якраз про ту єдину й справжню мету, що її нам 22 січень накреслив: свободу цілої великої України – її соборну державність. Бо ж наша справжня мета не Хуст, а Київ. Бо ж наша дійсна мета не Карпатська Україна, а та якраз, що родилась на площі св. Софії 22 січня 1919 року, та Україна Україн, в яку ми всі віримо й яку ісповідуємо. Це наша мета. І за цю мету мусимо думати в першу чергу. Українець бо, що розминається з цією метою, чи її легковажить, є неповним українцем, є українцем не 45 мільйонної родини, а лиш членом якої-небудь п'ятьсоттисячної її галузки...»⁶. Улас Самчук міг дуже різко реагувати, якщо хто-небудь відходив від такої державницької позиції. Саме цим можна пояснити суперечку, яка виникла між автором «Волині» і Володимиром Бірчаком: «Мої погляди на нашу велику справу виложені не раз у моїх працях, що є загальновідомі.

(Продовження на 8 с.)

² Лисенко Наталка. Післяслово. *Самчук Улас. На краю часу*. Харків: Фоліо, 2023. С. 411.

³ Самчук У. На білому коні. На коні вороному. Харків: Фоліо, 2023. С. 21.

⁴ Самчук У. *Волинь*. Львів: Апіорі, 2018. С. 670.

⁵ Самчук У. *Гори говорять* / Упорядкування та передмова Г. Александрової. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. С. 244.

⁶ Самчук У. *Репортажі з Карпатської України* / Упорядник Андрій Жив'юк. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. С. 41.

УЛАС САМЧУК: З КАРПАТСЬКОЮ УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

(Продовження з 7 с.)

Так. Я чув вже тоді за Карпатську Україну, коли Вам то здавалось «абсурдом» ... Я був за Карпатську Україну в той час, коли Ужгородом походувало чеське військо, і коли б не Ви, Бірчаки різного роду, що вірили нісенітницям чехословацької пресової служби, що ховалися, де тільки могли сховатися, ... Карпатській Україні були б заощаджені цілі місяці безплідного бабрання з різними Фенциками та Бродіями, з різними Бескидами і нарешті з Прхалами...»⁷.

У Карпатській Україні

Улас Самчук з дружиною Марією⁸ одними з перших приїхали в Карпатську Україну. Необхідно відзначити, що ця їхня поїздка була далеко не першою, адже Улас Самчук мав тут багато друзів серед письменників, які його цінували і поважали. На той час він уже був відомим й авторитетним письменником, автором романів «Волинь», «Марія», «Кулак», «Гори говорять». Працюючи над останнім, Улас Самчук упродовж 1932–1933 років мешкав у Ясіня в родині Климпушів – активних учасників Гуцульської республіки. Відомий письменник майже щоліта виїжджав на Закарпаття, відвідуючи Ясіня, Сваляву, Шаркадь і Голубине, неодноразово зустрічався з місцевим письменником Юрієм Станинцем у Стеблівці. Саме після зустрічі з ним у Вонігові він приїхав до Ужгорода.

Є всі підстави стверджувати, що Улас Самчук мав намір надовго залишатись у Карпатській Україні, навіть звернувся з проханням до Міністерства внутрішніх справ надати йому громадянство. Відповідний документ розшукав у фондах Державного архіву Закарпатської області відомий дослідник життя і творчості письменника Андрій Жив'юк. Отже, надамо йому слово: «Улас Самчук просив надати право поселитись у селі Вонігово Тячівської округи, яке 4 лютого 1939 року дозволило йому «приречення права приналежності до громади». Далі в заяві йшлося, що «крім прізвища Самчук, має ще прізви-

ще Данильчук⁹, але з огляду на те, що всі літературні праці автора, як також його церковна метрика мають прізвище Самчук, підписаний просить видати йому всі відповідні документи на прізвище Самчук». Закінчується заява висловленням переконання, що міністерство вирішить питання позитивно, а «підписаний обіцяє всі свої сили та здібності присвятити до піднесення і розбудови дорогої нашої Батьківщини Карпатської України». До заяви були додані церковна метрика та копія протоколу засідання сільського заступництва села Вонігово від 24 січня 1939 року з рішенням про одноголосне прийняття Уласа Самчука до громадянства в цьому селі». Документів Міністерства внутрішніх справ Карпатської України у цій справі не виявлено. Ймовірно, що вона не була розглянута до 16 березня 1939 року, тобто до падіння Карпато-Української держави»¹⁰.

Головна причина приїзду Уласа Самчука на Закарпаття пояснювалася кількома мотивами: по-перше, і це найголовніше, він бажав спричинитися до відродження української державності в Карпатській Україні, тим більше що планувалися вибори до першого незалежного українського парламенту – Сойму Карпатської України. Великий організаційний і пропагандистський досвід Уласа Самчука міг допомогти молодому уряду Августина Волошина. Великі надії на нього покладала так звана «Летюча Естрада», яка й займалася виборами. 20 січня 1939 року Августин Волошин підписав розпорядження про створення Українського Національного Об'єднання (УНО) – своєрідної політичної партії, яка у своїх рядах об'єднала всі патріотичні сили краю¹¹. У. Самчук не приховував, що підтримуватиме саме УНО. По-друге, письменник приїхав на Закарпаття як власний кореспондент паризького часопису «Українське слово». До речі, саме це прикриття пізніше врятувало його від репресій угорських властей, хоч уникнути арешту не вдалося. І, нарешті, по-третє, Улас Самчук міг виконувати в Карпатській Україні окремі завдання, що ставила перед ним Крайова Екзекутива ОУН, яку він представляв.

(Далі буде)

⁷ Самчук У. Репортажі з Карпатської України... С. 192–193.

⁸ Марія Зоц (1909–1994) – громадянська дружина Уласа Самчука, з якою він прожив 12 років.

⁹ Згідно з легенди рід Самчуків-Данильчуків походив від запорізького козака Данила Гуци, який брав участь у визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького і згодом оселився в с. Дермань. П. Крайук вважає, що У. Самчук принаймні вірив у своє далеке козацьке походження.

¹⁰ Жив'юк А. «Сонце з Заходу»: феномен Карпатської України в публіцистиці Уласа Самчука. Самчук У. Репортажі з Карпатської України. Тернопіль: Богдан, 2019. С. 37.

¹¹ Державний архів Закарпатської області (далі – ДАЗО). Ф. 3. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 7.

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Анна Галас, драматургиня

Наша наступна героїня – Анна Галас – драматургиня, перекладачка, дослідниця. Народилася у Львові, навчалася на факультеті іноземних мов ЛНУ ім. Івана Франка за спеціальністю «переклад». Згодом продовжила навчання в Оксфордському університеті (Англія), де вивчала сучасну драматургію. Після повернення до Львова розпочала викладацьку та дослідницьку діяльність в ЛНУ ім. Івана Франка, де захистила кандидатську дисертацію з театрального перекладу з фокусом на сучасній ірландській драматургії, зокрема творчості Мартіна МакДони. Отримала також магістерський ступінь з освітнього лідерства в університеті Данді (Шотландія), з фокусом на викладанні творчого письменництва. Активно працює як театральний перекладач понад 20 років, керує проектом «Лабораторія театрального перекладу».

Як драматургиня дебютувала під час II Лабораторії драматургії, організованої Національною спілкою театральних діячів України у 2020 році. До фіналу лабораторії увійшла п'єса «Ловець снів», яка була представлена на Фестивалі сучасної драматургії.

Кілька п'єс для дорослих були відзначені на українських та міжнародних театральних фестивалях. П'єса «Жив-був півник» увійшла до довгого списку драматичного конкурсу «Липневий мед» у 2022 році, а «Серцебиття» – до довгого списку у 2023 році. П'єса «Хроніки загубленої душі», написана в перші місяці повномасштабної війни Росії проти України, була відібрана журі «Парад-фесту» та опублікована в «Антології 24» у 2022 році. У 2023 році цей текст був обраний для постановки на лондонському фестивалі «Reboot Festival» і представлений під час тритижневого заходу. Того ж року п'єса увійшла до збірки «Драма Панорама 2023», що включала десять найкращих п'єс року, які представляли місцеві та міжнародні драматургічні конкурси. У 2023 році п'єса «За горами, за долами» увійшла до шорт-листа журі та була представлена як перформативне читання на фестивалі «Spark Festival» в Інвернесі, Шотландія.

Здобули визнання і дитячі п'єси. П'єса «Різдво в графському палаці» увійшла до шорт-листа фестивалю «Тиждень актуальної п'єси: Дріб» у 2021 році, а «Данко і дракон-втікач» – у 2020 році. Дві дитячі п'єси «Затока дельфінів» та «Детективи кам'яних джунглів» увійшли до довгого та короткого списку драматичного конкурсу «Липневий мед» у 2021 році.

Задля удосконалення навиків написання оригінальних творів, навчалася на факультеті післядипломної освіти Оксфордського університету (Англія) на курсі «Драматургічна творчість» та факультеті післядипломної освіти університету Глазго (Шотландія) на курсі «Літературна творчість», а також завершила рецидентуру «Створення аудіодрами» в Центрі креативного письма «Moniack Mhor» (Інвернес, Шотландія).

Костянтин Солов'єнко: Розкажіть про Вашу перекладацьку роботу.

Анна Галас: У сфері перекладу я працюю вже понад двадцять років. Моя професійна діяльність розпочалася з художнього перекладу в різних напрямках, проте з часом я дедалі більше зосереджувалася на драматургії. Спершу це були переважно англійські сучасні п'єси, однак поступово коло моєї роботи розширилося: тепер я перекладаю не лише з англійської, а й адаптую сучасну українську драматургію для англійської аудиторії. Сьогодні попит на переклади новітніх українських п'єс англійською мовою є надзвичайно високим. Українська драма-

тургія викликає значний інтерес у міжнародному театральному середовищі, і якісний переклад відкриває для неї нові можливості – від фестивальних показів до постановок на провідних світових сценах. Моє завдання як перекладача – не лише передати зміст, а й зберегти художню силу тексту, його ритм, стилістику та культурний контекст, щоб зробити його зрозумілим і промовистим для глядачів іншої мовної традиції.

К.С.: Ви не тільки перекладаєте самі, а й керуєте семінаром перекладачів. Для чого?

(Продовження на 10 с.)

Анна Галас, драматургиня

(Продовження з 9 с.)

А.Г.: Кілька років до початку повномасштабної війни я ініціювала створення «Лабораторії театрального перекладу» при кафедрі перекладознавства Львівського національного університету імені Івана Франка. Основна мета цього проекту – підтримка та розвиток молодих перекладачів, які прагнуть вдосконалювати свої навички в галузі драматургічного перекладу. Оскільки саме театральний переклад став предметом мого дисертаційного дослідження, я вже багато років поєдную як практичну, так і теоретичну діяльність у цій сфері. З початком війни я долучилася до роботи над масштабним міжнародним проектом Ukrainian Drama Translations, який покликаний систематизувати та популяризувати переклади українських п'єс різними мовами світу. Цей сайт не лише надає доступ до перекладених творів, а й активно інформує про нові надходження та важливі події у сфері драматургічного перекладу. Сьогодні ці два проекти є центральними складовими моєї професійної діяльності поруч з викладанням та активною перекладацькою практикою.

К.С.: Як так сталося, що крім перекладацької Ви зайнялися ще й міжнародною діяльністю?

А.Г.: Останнім часом команда, з якою я працюю над розвитком сучасної української драматургії – як в аспекті створення оригінальних п'єс, так і їх перекладу іноземними мовами, – об'єднала фахівців із різних сфер. Серед них – Дмитро Терновий, Ірина Гарець, а також Валентина Тужина. Попри складні умови активної війни, нам вдалося реалізувати кілька значущих проєктів, що отримали широкий резонанс як в Україні, так і за її межами. Зокрема, було видано антологію українських п'єс, які стали лауреатами престижних конкурсів як в Україні, так і в інших країнах. Окрім цього, буквально в ці дні наша команда завершила роботу над масштабним проєктом у співпраці з «Українською правдою». Відомий американський перекладач і журналіст Джон Фрідман виступив ведучим англомовного подкасту, присвяченого сучасній українській драматургії. Усі п'єси, що представлені в цьому подкасті, були написані українськими авторами після початку повномасштабної війни та перекладені Фрідманом разом із його колегами. Ці ініціативи не лише популяризують українську драматургію на міжнародній арені, а й сприяють глибшому розумінню українського досвіду та культурного спротиву в умовах війни.

К.С.: Ще один крутий поворот у Вашій роботі – Ви стали писати п'єси.

А.Г.: Окрім активної діяльності в різних сферах сучасної драматургії, я також працюю безпосередньо як драматург. Писати п'єси – як українською, так і ан-

глійською мовами – я почала близько п'яти-шести років тому. Відтоді мені вдалося створити чимало творів, хоча, як це часто буває, до власної творчості завжди ставився з певною критичністю. Окрім драматургії для дорослих, я приділяю значну увагу написанню п'єс для дітей і підлітків. Деякі з них здобули визнання, ставши переможцями конкурсів і сценічних читань, присвячених дитячій та молодіжній аудиторії. Водночас, одним із найважливіших творів, які я написала за останні роки, стала п'єса «Хроніки», створена на самому початку повномасштабної війни. Вона здобула перемогу в кількох українських конкурсах, а також була відзначена в різних країнах, зокрема у Великій Британії. Українська версія п'єси була опублікована в Україні, а її німецький переклад увійшов до антології ключових німецькомовних творів про війну. Крім того, за мотивами «Хронік» була поставлена вистава у Театрі Драматургів у Києві, режисеркою якої стала Олена Аль Юсеф. Парадоксально, але саме ті твори, які створені під впливом найглибших і найболючіших переживань, знаходять найбільший відгук у читачів та глядачів. Чесність і відкритість у висвітленні власного досвіду війни стали ключем до того, що ці тексти почали жити своїм життям, знаходячи шлях до різних аудиторій як в Україні, так і за кордоном.

К.С.: Над чим саме ви працюєте зараз?

А.Г.: Ось уже майже три роки я мешкаю зі своїми дітьми в Шотландії, перебуваючи тут у зв'язку з повномасштабною війною в Україні. Попри це, я не припиняю активної роботи над українськими театральними проєктами та продовжую брати участь у розвитку драматургії. Нещодавно я завершила річний магістерський курс в Університеті Данді, де зосередилася на викладанні цифрового творчого письма. Цей досвід не лише розширив мої професійні горизонти, а й відкрив нові можливості для поєднання драматургії з цифровими форматами. Майже відразу після завершення навчання я долучилася до масштабного шотландського проєкту, покликаного підтримувати створення нових п'єс. Ще на початковому етапі я подала концепцію, і тепер активно працюю над її втіленням. У центрі цього твору – історія українців, які опинилися в Шотландії через війну проти України. Процес написання ще триває, адже я прагну передати реальність. Щодня я спостерігаю за життям переселенців, записую дрібні, але важливі деталі, які формують їхній досвід, і намагаюся осмислити ці події крізь призму драматургії. Сподіваюся, що одного дня мені вдасться створити правдивий і глибокий текст, який передасть усю складність та емоційну напругу цього непростого періоду.

~~~~~

У продовженні подаю уривок з п'єси «Жив-був Півник».

Анна ГАЛАС

ЖИВ-БУВ ПІВНИК

Дійові особи

Півник – керамічна статуетка півника, Васильківська майоліка

Дід Захарій – 93 роки

Тоня – дочка Захарія, 55 років

Левко – син Тоні, 14 років

РyZZкий солдат – солдат-строковик, 19 років

Голоси з радіо

Сцена 1

Дід Захарій:

Вчора мені виповнилося чотирнадцять.

Мама покликала гостей.

Були мої сестри, тітка Галя та дід Гриць.

Його не взяли на війну, бо він сліпий.

Ми їли хліб з цукром.

Де мама дістала цукор, я не знаю.

Левко:

Вчора мені виповнилося чотирнадцять.

Мама спекла пиріг з яблуками.

Я запросив свого друга Женю.

Ще мав прийти дядько Сева.

Але він кілька днів тому пішов у сусіднє село.

Хотів розвідати обстановку.

Підірвався на міні.

Дід Захарій:

Мій батько зараз на війні.

Мама серцем чує, що його немає.

А я вірю, що живий.

Похоронка не приходила.

Тітці Галі прийшло дві.

Спочатку на чоловіка.

Потім на сина.

Мене на війну не пустили.

Сказали, що замалий.

Левко:

Тато мого друга Жені на війні.

Він за нього дуже переживає.

Я радий, що у мене немає тата.

Я б за нього теж переживав.

Мама мене годує байками.

Каже мій тато був пожежником і загинув як герой.

Але дядько Сева якось напився і все розповів.

Мама моя була вже не молода, а чоловіка не мала.

От і нагуляла менедесь у місті.

Щоб на старості років самій не бути.

Дід Захарій:

Наш район окупували фашисти.

До нашого села раз зайшли.

Подивилися.

Тут самі жінки і мій сліпий дід.

Пішли собі.

Сидять у райцентрі.

Оточення тримають.

Не вибратися.

Левко:

Наш район окупувати рашисти.

До нашого села не дійшли.

Дядько Сева казав, що їх тут немає,

бо назву села стільки разів змінювали,

що його сам чорт не знайде.

Він як тільки почув, що вонидесь на підході,

вказівники на дорогах позбивав.

Класний був Сева, хоч і пиячив багато.

Дід Захарій:

Мама думає похоронка не приходить,

бо пошта не працює.

Левко:

Напевно рашисти пошкодили вишку.

Мобільного зв'язку немає, інтернету немає.

Дід Захарій: 1943 рік. Ми в окупації.

Левко: 2022 рік. Ми в окупації.

Сцена 2

Кімната у сільській хаті. Дід Захарій сидить за столом і тримає в руці ложку. Над його головою на полиці стоїть Півник. Тоня приносить тарілку з борщем та ставить перед Дідом Захарієм. Дід Захарій з'їдає одну ложку борщу, потім другу.

Дід Захарій: Тоня, це що?

Тоня: Борщ, тату.

Дід Захарій: Та який же борщ? Твоя мама смачніше для свиней готувала. Де сметанка?

Тоня (тихо): Де я тобі візьму ту сметанку?

Левко (дивиться на Тоню, потім на Діда Захарія): Діду, ЮНЕСКО визнало борщ культурною спадщиною без сметани!

Дід Захарій: А щоб їм повилазило! Чого це якась юнеска має вирішувати чи їсти мені борщ зі сметаною, чи ні. *(Звертається до Півника)* Ти таке бачив? Геть подуріли! *(Дід Захарій продовжує бурмотіти собі під ніс, але починає їсти).*

Тоня і Левко відходять від Діда Захарія, щоб він не чув їх розмову.

(Продовження на 12 с.)

ЖИВ-БУВ ПІВНИК

(Продовження з 11 с.)

Тоня: Чула моя душенька, що не тре корову про-
давать.

Левко: Від неї смерділо.

Тоня: Смерділо йому. А їсти тепер шо?

Левко (знижує плечами): Будемо вегетаріанцями.

Тоня: Хочу подивитися, чи ти довго на траві про-
тягнеш. Перший вовком завиєш!

Левко: Потерплю. Скоро придуть наші і навалю-
ють цим лаптенюгом.

Тоня: Коли то ще буде? Он Валька вчора казала,
що в райцентрі їхні танки по вулицях як машини їз-
дять.

Левко: Звідки вона може знати? Зв'язку вже тиж-
день немає. Вигадує твоя Валька, а ти слухаєш.

Десь далеко чути канонаду.

Тоня: Он чуєш як гатять?

Левко (рішуче): Я піду в партизани.

Тоня: Шо? Губи ще в мамчиному молоці, а він в
партизани!

Левко: Дід Захарій розповідав, як йому було чо-
тиринадцять, він зв'язним був. Партизани в лісі хова-
лися, а він до них із завданнями ходив. Чому я не
можу?

Тоня: Тоді інші часи були.

Левко: Чого це?

Тоня: Того! А будеш багато говорити, закрию тебе
в коморі і будеш там сидіти до перемоги. Краще в
свої ганялки грай. Тоже мені, партизан знайшовся.

Сцена 3

На сцені стоїть величезне антикварне радіо.

Дід Захарій щось у ньому крутить.

Заходять Тоня та Левко.

Тоня: Тату, лишися вже тої старої бандури. Все
одно не запрацює.

Дід Захарій: А що ти пропонуєш? Помирати у тиші?
Телебачення не працює, тирнет той ваш хвальоний
теж не працює. Шо собі правительство думає?

Тоня: В країні криза, тату. Економлять на всьому.

Дід Захарій: Економісти хренові. Звідки ж прос-
тим людям новини добувати? Може, он там в Аме-
риках знову в школах стріляють, а ми й не знаємо.
(До Півника) Правду кажу?

Тоня: Ладно, крути. (до Левка) Хто його знає, мо-
же, справді щось накрутить. Після того, як дядько
Сева... (жестами Левкові показує, як дядько Сева

підірвався на міні), у нас... як його... інформаційний
вакуум.

Дід Захарій: Шо тим кажеш? Ніякий Сева мені не
кум. Він хотів дуже, як ти родилася, але ми його не
взяли. Пив з ким не попадає вже з молоду.

Тоня: Я кажу не кум, а ... шум. Шум в домі у дядька
Севи.

Дід Захарій: Знову наклюкався і буянить, старий
хрич.

Левко (до Тоні): Може йому сказати про дядьку
Севу?

Тоня: Тільки пікни.

Радіо тріщить, а потім з'являються голоси.

Дід Захарій прикладає вухо до радіо й уважно
прислухається. **Тоня і Левко** уважно слухають.

Чоловічий голос: Приехали мы туда. Лежали там
наши, гражданские, укропы. Нам, короче, сказали
добивать их по пути.

Жіночий голос: Угу.

Чоловічий голос: Мы там с парнишкой одним.
Я такой думаю, может попробоват кому-то горло
перерезать.

Левко починає нервово гризти нігті.

Тоня (Левкові): Ану не гризай!

Жіночий голос: Ты че еще кому-то горло пере-
резал?

Дід Захарій затуляє долонями вуха Півнику.

Чоловічий голос: Да, это в самом начале было.
Третий день «вечериночки».

Жіночий голос: Ты вот скажи, тебе просто захо-
телось, и ты перерезал ему горло? Ты его мучал?

Левко знову починає гризти нігті.

Тоня мовчки б'є його по руках.

Чоловічий голос: Почему я мучал? Просто пе-
ререзал ему горло. Когда я еще человеку горло
перережу? Я так подумал.

Жіночий голос (сміється): Че это у тебя такие фан-
тазии извращенные, а?

Чоловічий голос: Тока никому не рассказывай.

*Розмова переривається. З радіо лунають
телефонні гудки.*

Дід Захарій: Шо це я таке зловив? Якесь радіо-
вистава? Чи шо? Я так поняв там хтось когось при-
різати хотів, так?

Левко (червоніє від люті, стискає кулаки): Яка вистава діду!?

Тоня: А ну циц! (голосно) То, видно детектив якийсь.

Дід Захарій: Я так і подумав. Тільки от не поняв, який мотив?

Тоня: Нема мотиву, тато. Він просто маніяк.

Дід Захарій: А дівка та хто? Його подельніца? Ніколи не чув, щоб у маніяків подельніци були. (до Півника) Оце напридумують писаки. (Хапається за живот) Ой, щось в животі закрутило. Тільки б добігти.

Дід Захарій бігом вибігає з кімнати.

Левко: Дід глухий як тетеря, а дивись як бігає.

Тоня: Що це було?

Левко: Схоже дід перехопив телефонний дзвінок. Уроди грюбані.

Тоня: Ану не виражайся!

Левко: Та хіба ж не уроди?

Тоня (махає на нього рукою): Уроди, синку, уроди.

Левко (розглядає радіо): Що це за апарат такий? (бачить напис) Німецький.

Тоня: То дід колись у дядька Севи на самогон виміняв.

Левко: А в нього звідки?

Тоня: Казав трофейний. Батько його з Берліна після війни привіз.

Левко: Скомуніздив значить.

Тоня: Та хто ж його знає. А ти свого язика можеш за зубами тримати? Скільки разів тебе просила дідові ні слова про війну! Мало йому однієї було!? Він досі по ночах «Гітлер гапут» кричить.

Левко: Коли я збрехав тобі, що не пив с Женькою пиво, то ти в мене телефон забрала. А сама діду про війну брешеш.

Тоня: Я не брешу. Бережу його серце. Нехай хоч останні дні свої у спокої доживе.

Сцена 4

Пізній вечір. Левков трусах і в майці підходить до радіо та пробує його включити. З радіо лунає шум. За деякий час чути голоси чоловіків.

Голос чоловіка 1: Ну че, Расскажи, что нового?

Голос чоловіка 2: Наши там уже с ума сходят на передке.

Голос чоловіка 1: Почему?

Голос чоловіка 2: Да их каждый день бомбят. Во-первых, они там уже все деды стали. Во-вторых, как зайцы по норам, поняла? Чуть засвистело – они фух-фух – уже под землей.

Левко: Да які ви зайці? Скусни смердючі!

Голос чоловіка 1: Постарели, да, ребятки?

Заходить Тоня. Вона вбрана у верхній одяг, в руках тримає велику повну сумку. Стає поряд та слухає.

Голос чоловіка 2: У них там кукушка едет, чтоб ты понимал.

Тоня: А ви як думали? Шо ми з квітами вас зустрінемо?

Голос чоловіка 1: С нашей стороны наступательных операций нет?

Голос чоловіка 2: А смысл? Ты приедешь, а тебя разьебут из окопа. Эти люди восемь лет воевали. У них там такие позиции. Гитлер бы позавидовал.

Тоня: Чують, шо їм хвоста скоро підпалять.

Голос чоловіка 1: Значит надо сделать так, чтоб они там под землей и остались.

Голос чоловіка 2: Набери володьку, скажи ему.

Левко: Ага! Подзвони своему деду бункерному! Хай прийде тебе врятує! Урод кончений!

Голос чоловіка 2: А люди? Кто они там такие? Ночью они ебашат, а днем они мирные. Здесь вообще никому доверять нельзя, может бабка идти с пирожками... А ночью она корректировщик артиллерии...

Розмова переривається.

Левко (до Тоні): Куди це ти серед ночі зібралася?

Тоня: До Вальки тре. Укол їй поставить.

Левко: Який ще укол?

Тоня: От давлення.

Левко помічає сумку у неї в руках.

Левко: А в сумці шо? (принюхується) Пиріжками пахне.

Тоня: Якими ше пиріжками?

Левко (знову принюхується): 3 картоплю.

Тоня: Нема там ніяких пиріжків. То дід борщ не доїв. Вальціній свині занесу. Скис, зараза.

Левко: Точно пиріжки.

Тоня: Йди спати. Он дід як хропе, аж стіни ходять.

Левко: Скоро повернешся?

Тоня: Як тільки, так зразу. Йди давай. Я двері закрию на всяк випадок.

Левко: А як русня прийде?

Тоня: А чого їм до нас йти? Унітаз у нас старий, а більше нічого цінного немає. Ну всьо, я пішла. (Цілує Левка в чоло, він відвертається).

Левко: Давай тільки без цього.

Тоня: Ладно-ладно. Я ж не при людях.

ЛІТЕРАТУРА ПІД ЧАС ВІЙНИ (VI)

«ХВОРОБА & ВІЙНА»

(Продовження з № 368)

5 березня.

Я прочитав це вперше в Українському національному інформаційному агентстві *Ukrinform*, опісля в *Kyiv Independent*, а тепер в *Times*. У всіх трьох виданнях йдеться про те, що Зеленський пережив три замаху (з боку ПВК «Вагнер» і чеченських найманців). Публікації дізнались про це, завдяки витоку інформації з ФСБ Росії.

І Сергій Пугачов, який знаходився у близькому оточенні Єльцина, а потім Путіна, сказав у російському документальному фільмі, що в армії та службах є фракції, які виступають проти війни Путіна, а особливо проти ядерного сценарію.

Якщо це правда, то значить, що Путіну також доводиться вести невидиму війну – з угрупованнями його власної армії, його власних служб. А це також значить, що ядерний сценарій майже *off the table*. Це лише стримуючий фактор, його не можна активувати.

Такий дух: 82% українців вірять у перемогу, згідно з оприлюдненим сьогодні «Градусом» широким опитуванням. І тому Путіну буде дуже важко, навіть якщо він зрештою матиме воєнні перемоги у великих містах.

Переглядаю фотодокументальні фільми про життя Києва, Харкова та всієї України з початку війни. (Вадим Гірда, фотограф, якого мені рекомендував Міхаїл Шору, є, мабуть, найбільш зворушливим.) Лев Шевченко, київський *urban researcher* забарикадував вікна своєї квартири книжками, які, у найлітературнішій формі, рятують йому життя.

Спочатку мені здалося дивним, що найбільше мене зворушили найменш драматичні фотографії: як та, де жінка, сфотографована в підвалі, намагається поправити волосся під хусткою перед фотографуванням.

Але це нітрохи не дивно. Це рефлекси звичайних жестів, які походять зі старого нормального світу, 9 днів тому. Рефлекси все ще тут – тому що той світ все ще існує всередині нас. І всі ми відбудуємо його ззовні. Українці і ми. Так само ми остаточно відкинемо світ, який хоче нав'язати нам диктатор, для якого люди нічого не значать.

У сьогоднішньому інтерв'ю Лаврова Росія з обуренням звинувачує Україну в «мілітаристському божевіллі».

Make Russia Great Again. І за п'ять днів перетворив її на Північну Корею.

Великий, великий стратег.

6 березня.

Режисер і продюсер Девід Донсон, який знімав фільми з Володимиром Зеленським і подружився з ним до того, як він пішов у політику, малює теплий і милий портрет «справжнього Зеленського» в статті, в *Business Insider*. Я був шокований, коли побачив, що Донсон назвав Зеленського «Чапліном» – навіть якщо він зробив це через його акторські здібності, це також дуже влучно з політичної точки зору: адже і Зеленський, і Чаплін розвіяли міфи про божевільних диктаторів.

«Зрештою я назвав його „Чаплін“, тому що в ньому є щось дуже схоже на Чарлі Чапліна. Його фізичний дар – комедія, і те, що він може зробити зі своїм обличчям, і сумна і майже зворушлива нерухомість в його очах».

Я знайшов у вірменській пресі статтю про те, що статую Ісуса зняли з Вірменської церкви у Львові та помістили в бункер. Останній раз її виносили з церкви і везли в той самий бункер під час Другої світової війни.

CNN пише у довгій та чудовій статті Джона Блейка про два уроки демократії, які українці дали американцям – і я б додав, усьому світу:

1. Найпалкіші захисники демократії – це ті, кому в демократії відмовляють;
2. Прості люди є справжніми героями демократії.

7 березня.

Зворушливо. Я вживав це слово минулими днями, коли писав про фотодокументальні фільми війни в Україні. (Здається, особливо щодо фотографій Вадима Гірди.) Але іншого точнішого слова в мене немає: історії біженців з України зворушують. Особливо їх конкретні деталі.

Зворушлива і стаття у *San Francisco Chronicle* – історія бабусі-інваліда, яка ледве могла, спираючись на палку, пройти від матраца до столу, але знайшла

сил пройти 5 км до румунського кордону разом зі своєю сім'єю.

Україна переможе. Тому що любить набагато більше.

10 березня.

Конференція, на яку я приїхав у США, відкрилася вчора ввечері дискусією про Україну, і це важливо, тому що це дуже помітна конференція в Штатах, організована північно-східним відділом Асоціації сучасної мови (Modern Language Association), мабуть, на яку прибули вчені та письменники зі всього світу, зібралися в Балтіморі на кілька днів, тож все, що тут говорять про Україну, відлунюється в багатьох важливих університетах та дослідницьких центрах по всьому світу.

Відкриття, яке відбулося у The Grand Ballroom at the Marriott, почалося дискусією з письменницею Валерією Луїселлі, приблизно мого покоління, яка зараз дуже популярна (з відзнаками, як American Book Award чи Guggenheim чи MarkArthur тощо), мексиканка за походженням, яка живе зараз у Штатах – і в Коста-Риці, Індії, Південній Африці та Південній Кореї раніше; багато писала про центри ув'язнення, також там викладала; це розум, який бачив і зрозумів багато у цьому світі.

Модератор Джозеф Кенте, професор University Buffalo SUNY, вирішив розпочати вечір запитаннями про Україну, на що Валерія Луїселлі відповіла з усім розумом і співчуттям найкращого письменника, який бачив і розумів частини світу, сповнені страждань, жаків і терору.

Росія є агресором – жорстоким насильником. Це консенсус. Ось чого досяг Путін за 15 днів війни. Це тавро, яке він залишив Росії – і воно не зітреться десятиліттями.

Росія як держава-агресор ментально застрягла в злочинних ультра націоналізмах ХХ століття: це путінська спадщина. Це путінська Росія – так увійде в історію ця країна з її деспотом.

(...)

У Вашингтоні весь бульвар, що веде від Freedom Plaza до Сенату, був заповнений українськими прапорами, розміщеними поруч із американськими. Сьогодні в Балтіморі польська церква біля готелю Marriott також мала український прапор над воротами з написом «Моліться за Україну». І на відкритті конференції теж говорили про Україну. Солідарність справді відчувається всюди, вона охопила всю планету, як обнімає мати дитину, щоб не попала під автобус.

14 березня.

Повертаючись з Балтімора, всі розмови, які ми мали в Сполучених Штатах цього тижня, закінчувалися Україною. Абсолютно всі. Усі, з ким я спілкувався у Вашингтоні та Балтіморі, зрештою обговорювали Україну. Не лише вчені (ті, з ким я спілкувався, були з провідних університетів у Штатах, а також з Туреччини, Німеччини, Франції, Італії), а й люди, з якими я спілкувався на вулиці. Наприклад, пара, яка зупинила мене вчора ввечері в Іннер Гарборі й попросила сфотографувати їх (вони святкували 25 років від одруження). Запитали мене, звідки я, і як почули, що з Румунії – відразу заговорили про Україну.

– *It's not only about Ukraine*, – сказала вона. *It's about us all.*

Так, йдеться про нас всіх. Про світ, який вірить у свободу, і навпаки, про світ, який не вірить в неї.

Україна зараз є збірним міфом вільного світу. Це «наш значний проєкт спільного життя», якщо перефразувати Ортегу, «Наша спільнота пам'яті та почуттів», якщо перефразувати Макса Вебера. Ось чому я думаю, що існує така загальна прив'язаність до України: тому що тепер це метонімічно означає наше право жити вільно.

Звідси й загальна огида до Путіна: бо він право на життя ставить прямо під бомби, трощить його і топить у крові. Крові людей, єдина вина яких полягає в тому, що вони хотіли жити вільно. Так само як ми хочемо.

Тому всі ми з Україною. І тому Україна переможе для всіх нас. Слава Україні!

Сенат США визнав Путіна військовим злочинцем.

А також сьогодні Міжнародний суд ООН попросив Росію припинити війну. Рішення суду є обов'язковими. Росія, ймовірно, проігнорує – але це ще більше погіршить її міжнародне становище, виправдавши (в тому числі юридично) всі санкції проти неї.

А також сьогодні Путін оголосив про очищення Росії. «Очищення». Одне з найбільш нацистських слів у політичному лексиконі. Якщо у слів є совість (а вона є), це слово має на совісті десятки мільйонів жертв. Після всієї цієї страшної війни, тепер це. Будькому буде дуже важко, мабуть, неможливо денацифікувати образ Росії.

Нацифікація Росії. Це (повна і жахлива) спадщина Путіна.

**З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА**

Володимир АНТОФІЙЧУК

«АНГЕЛ НА КАМЕНІ» та інші сонети Віталія Колодія

Віталій Колодій (1939–2016) – визначний український поет, прозаїк, журналіст і перекладач, лауреат Літературної премії імені Міхая Емінеску (Румунія). Його поезія наснажена глибокими філософськими роздумами про сутність і сенс людського буття, призначення і відповідальності кожного в до краю напружених реаліях сьогодення. У ній чітко вловлюється перегук із біблійно-релігійними темами й гострою екзистенційною проблематикою.

Віталій Колодій – неповторний майстер сонетної форми. Досконале володіння цим жанром він виявив у кількох аспектах: структурній довершеності, гармонійній ритмомелодиці, глибокій символіці, метафоричності тощо. Його сонети – це здебільшого філософські мініатюри, у яких заковані вічні істини про людську душу, віру, боротьбу та спокуту. Найяскравіший приклад цього – зразок релігійно-філософської поезії «Ангел на камені», що відображає момент перед Воскресінням Христа, коли небесний посланець сходить на землю, щоб усунути перешкоду між світлом і темрявою. Композиційно він побудований на очікуванні великого звершення, яке ще не відбулося, проте його неминучість уже відчутна. У першій строфі за допомогою антонімічної пари *тьма – світло* автор створює напругу, яка поступово зростає. Мить перед воскресінням Христа сприймається як символічний поріг між двома реальностями: землею, сповненою темряви й смерті, та небесною, що приносить відродження і спасіння.

Центральний образ вірша – Ангел, що стоїть на камені. Він не просто виконує свою місію, а й виявляє глибоке співчуття до грішного людства, що підкреслює промовиста деталь: *«сльоза, якою він благословить»*. Ця деталь вказує на ускладнений образ ангела – він посланець Бога й учасник людської історії, свідок її болю і гріховності. Його блакитні очі символізують небесне світло, протиставлене пільмі могильної печери. У символічному плані камінь постає як метафора перешкоди між людством і Божою істиною. Водночас це образ непорушності гріха, який може бути зрушений лише божественною силою.

Психологічний аспект сонета полягає у відчутті затриманої миті, що розтягується в часі. Фінальний рядок *«О Господи, як довго триває ця – з пільми до світла – мить!..»* передає стан людської душі, яка перебуває в очікуванні спасіння. Це очікування набуває майже екзистенційного характеру, адже час переходу від темряви до світла виявляється не миттєвим актом, а тривалим процесом, що потребує духовного зусилля і віри.

Загалом, «Ангел на камені» – це не звичайний поетичний переказ євангельської події, а глибока метафора духовного пробудження та очікування Божого втручання. Він передає містичну тишу миті перед чудом, відчуття неминучої перемоги світла, але водночас і довгий, болісний шлях людства до цього світла.

Вірш «Ангел на камені» має тісні ідейно-тематичні зв'язки з іншими сонетами Віталія Колодія, особливо з тими, що перейняті філософськими роздумами про долю людини, національну пам'ять, історичну тяглість та духовний вимір буття, а також розкривають проблему морального вибору, страждання та відповідальності людини перед історією і власною душею. Зокрема, в сонеті «Гефсиманський сад», зверненому до євангельського епізоду моління Ісуса перед розп'яттям, розкривається тема страждання як випробування, яке людство змушене нести упродовж усієї своєї історії. Вірш «Біблійну притчу пам'ятаєш ти?» порушує проблему вибору між вірою і страхом, а «Оптимістичний сонет» утверджує ідею незнищенності життя та перемоги світла над темрявою і закликає до віри в неминучість відродження навіть після найтемніших часів.

Поезія Віталія Колодія вражає своєю багатогранністю, вишуканою образністю й тонким психологізмом. Його сонети – вагомий внесок у розвиток української духовної лірики, адже вони не лише осмислюють біблійно-християнські сюжети, а й проєктують їх на сучасність, нагадуючи читачам про необхідність віри, внутрішнього очищення та боротьби за світло в собі й навколо себе.

Віталій КОЛОДІЙ

Ангел на камені

«...бо зійшов з неба Ангел Господній».
(Євангеліє від св. Матвія 28, 2)

Зосталася лише єдина мить –
І розверзеться тьма... Й таке жадане
Всевишне світло у печеру гряде,
Де ще Ісус розіп'ятий лежить.

Вже Ангел став на камені... Блакить
Його очей палає осіянно.
На ангельській щоці незримо тане
Сльоза, якою він благословить

Гріхове людство... Брила височить.
Там промінцю пробитися незмога.
І Білий Ангел прилетів до Бога,
Щоб зараз ось цю брилу відхилить.

Зосталась мить... О Господи, як довго
Триває ця – з п'ятми до світла – мить!..

Гефсиманський сад

Але ж кричали, Господи, прости.
Голгофу нашу вічно проклинали.
Та знов і знову праведно збивали
Уже для інших поколінь хрести.

Я чую стукіт десь із висоти,
І серце захлинається в печалі:
Невже ізнову далі, далі й далі
Тягар нам той роковано нести?

Як легко промовляти: все гаразд,
Ще будуть з нами і добро, і лад,
І все, що вже повторене не раз...
Але думки стривожено мовчать...

Світанку час... Апостоли ще сплять...
І схлипа листям Гефсиманський сад.

* * *

Біблійну притчу пам'ятаєш ти? –
Коли безодня перетнула шлях,
Страждальці з пліч зняли свої хрести –
І перейшли безодню по хрестах.

Лиш одного поглинув прірви жак –
Він Богу теж давав обіт святий,

Та не схилився тягар важкий нести:
Найменший взяв – і кинув з ним у прах...

І ми йдемо... Не стеляться мости.
Не вужчають, як мріялось, безодні.
Хрестів на плечі не беруть сьогодні
Пророки благ, утіх і суєти.

Куди ж ми йдемо?... До сатани чи Бога?
На висоту чи в прірву дня нового?

Оптимістичний сонет

Брунькує все... Не вимерзло нічого...
Хоч ця зима жорстокою була:
І холодом проймало все до тла,
І завівало всі стежки-дороги.

Молилися всі ангели до Бога,
І кланялася чорту сила зла, –
А добра вість таки перемогла,
І низпошлесь з небесного чертогу.

Пречисте сонце... Радосте, живи!
В пориві благодійному яви
Заждалим людям ще одне прозріння,

Аби нарешті втямив млад і стар,
Що залягли над нами кучми хмар,
Та возсіяє і крізь них проміння!

* * *

Апокаліпсис... Вже на нього ждуть.
Ну, скажемо, не ждуть, а просто певні,
Що вже його ознаки – достеменні,
Що мчить Земля в незнану каламуть,

Що всі живі нарешті перемруть,
Поглинуть світ космічні сили темні,
Що десь чорти у клопотах недремні –
Котли для пекла в безмірі кують.

В передчутті жажливому людиська.
Один, мов грушу, іншого трясє
І кривцю з жил один в одного ссе...

Та випливає крізь передгроззя зблиски
Усміхнена дитиною колиска,
Немов Господній знак... І все.

* * *

А де висіло небо – стала твердь.
А впале небо сповідає мовчки
Стражденний люд, що
за перстом пророчим
Іде крізь нього подолати смерть...

Душі душа вже напилася вщерть
Духовним зіллям... Що ж вона ще хоче?..
Зустрілись Ангел дня і Ангел ночі,
Поклавши лиш дві барви на мольберт...

Ти молишся до Світлого. У нім
Шукаєш по загубленім обнови,
Випрошуєш при олтарі святім
Ще просвіту у смуті вечоровій...

Та Ангел дня, убік відвівши очі,
Смиренно жде, що скаже Ангел ночі.

Пролісок

Вітрець веселий по зимі сумній
Вчорашній сніг долонею відводить
І гонорується, і верховодить, –
Чужий так довго і – нарешті – свій!

У ліжечку просторому для мрій
І сновидінь ясних, мов чисті води,
Малесенький, манюсінський, малий
Десь подумки, несповідимо бродить.

Повітря тане в синяві густій,
І промінця на шибі синя цятка,
І дивом творена із льоду хатка
Синіє на відлизі весняній.

...І підвелось проліском дитятко,
На маму синьо дивиться з-під вій.

Посвята

Не піддавайся на спокуси долі,
Не возгордись у помислі своїм,
Не поклонися ідолам земним,
І не згуби себе у їхнім колі.

Не опустишся до тих, що на престолі,
Не вознесись над бідним і малим,
Не вподобися зверхникам дрібним,
Яких тепер наплоджено, як молі.

Не вполонись розкошам світовим –
Суєтне все поглине прах і дим
На цьому світі праведним звичаєм...

Зостанься тут своїм життям людським,
Зостанься невпольований ніким,
Як пілігрим, що знов у храм вертає.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

НА ЧОЛІ «ПРОСВІТИ» І «УЧИТЕЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ»

(Продовження з № 367)

Вершиною діяльності закарпатської «Просвіти», як цілком справедливо наголошує О. Мишанич, став Все-просвітнянський з'їзд, що відбувся в Ужгороді 17 жовтня 1937 р. Близько 30 тисяч просвітнянських активістів з усіх сіл і містечок краю, які представляли 25 політичних партій (у тому числі впливову комуністичну), громадських організацій, редакцій періодичних видань виступили з «Маніфестом до українського народу Підкарпаття», в якому було задекларовано українську національну ідентичність населення Закарпаття і сформульовано його культурно-національні вимоги. Водночас, цей важливий документ спростовує звинувачення українського руху в Закарпатті часів Чехословацької республіки в його нібито ірредентистському, протидержавному характері. У ньому чітко й недвозначно було проголошено: «Ми добровільно прилучилися до Чехословацької республіки, ми є вірними громадянами нашої демократичної держави, – але в мовних і культурних справах ми були й будемо частиною великого 50-мільйонного українського народу і цієї нашої народної та культурної єдності ніколи нізащо не зречемося...»¹⁴. Під цим «Маніфестом» серед перших є і підпис А. Волошина, який представляв на з'їзді Першу Руську Народну Раду і Педагогічне товариство Підкарпатської Русі.

Августин Волошин, як вже зазначалося, добре усвідомлював, що поширення в народі освіти і культури неможливе без участі вчителя. Закарпатські вчителі в 1921 р. були об'єднані в «Учительське Товарищество Подкарпатской Руси», яке поступово підпадало під вплив русофілів і наприкінці 1920-х років було центром антиукраїнства. Переконавшись у тому, що подальше співробітництво з товариством стає неможливим, А. Волошин засновує «Учительську Громаду». А. Штефан яскраво описав виникнення нової організації: «У травні 1929 р. «Учительське Товарищество» мало свій «С'їзд» у залах Мадярського Касина (цікава обставина) в Ужгороді. Було там около 300 учителів – «карпаторосів» понад 200 і коло 100 «народовців». По кількох промовах забрав слово й А. Волошин. Він говорив про завдання учителя і звернув увагу на те, що за мадярських часів український народ не мав і не міг мати належного рівня освіти, бо в школах його вчили мовою, якої він не

розумів. «Чому вимагають тепер деякі особи, щоб в школах завести знову таку мову, яку дитина не розуміє. Навіщо робити нам експерименти з т. зв. «общерусским языком?». Його в нас знають лише московські та декотрі українські емігранти, а з наших ніхто не говорить, ані не розуміє «по-московськи». Тут настав крик: «Ми не москалі, ми русські!». Інші кричали: «Ми українці!». Коли втихло, з президії хтось заговорив: «Господин директор, благодарим за Вашу річ, но ми стоим за общерусский язык!». Ці слова викликали бурю крику і численні учителі повставали, щоб залишити залю. Волошин так само встав і при дверях крикнув: «Народовці! За мною! До «Просвіти»! Коло 50 учителів вийшли за Волошином, а за ними постійно ще виходили. В будинку «Просвіти», у великій залі Волошин сказав: «Продовжую свою промову. Видно, що з нашими «карпаторосами» співпраця ще неможлива. Ми мусимо їм показати, що народ з нами, і тоді вони прийдуть до нас. Ми мусимо створити свою народницьку організацію, в якій без «языкових вопросов» в користь народу будемо працювати. Прошу підрахувати присутніх». Відповідь – 78. «Прошу вибрати організаційний комітет, який приготує основуючі загальні збори і статут»¹⁵.

Так виникла «Учительська Громада», почесним головою якої був А. Волошин (1930–1938). Кількість її членів постійно збільшувалась. Так, якщо в 1930 р. вона нараховувала всього 220 членів, то в 1938 р. – 1631. Організація спрямовувала свої зусилля на утвердження, насамперед, української національно-культурної соборності. Ось як про це писалося в книзі «Полеміка з русофілами», виданій Учительською громадою в Ужгороді 1937 р.: «Ми, підкарпатські українці, політично лишаємось вірними громадянами ЧСР, але ніколи не перестали і не перестаємо проголошувати нашу культурно-національну і етнографічну єдність з цілим українським народом. Робимо це свідомо, бо знаємо, що інакше не зможемо врятувати своє національне я... Ясно, що півмільйонний народ на Підкарпатті не може сам витворити стільки культурних цінностей, щоб він міг серед культурніших інших народностей успішно боронити свою народність»¹⁶. Останній Конгрес «Учительської Громади» відбувся в липні 1938 р. А. Волошин закликав учителів до самоосвіти і самовідданості: «...Хоча наша організація є найбільшим товариством рідної інтелігенції, у нашій боротьбі більше значення має якість, ніж кількість, – тому закликаємо всіх до праці над собою».

¹⁴ Цит. за: Мишанич О.В. Життя і творчість Августина Волошина. С. 12-14.

¹⁵ Штефан А. Августин Волошин Президент Карпатської України. Спо-мини. С. 51-52.

¹⁶ За рідне слово. Полеміка з русофілами. Частина перша. Передрук за виданням 1937 року. Ужгород, 1990. С. 75.

Августин Волошин турбувався про українських дітей. За його ініціативи відкрито школи у Волівському окрузі (Колочаві-Горб, Прислопі, Синевирській Полянці). Уже наприкінці 1920 р. на Закарпатті працювало 475 початкових (народних) шкіл, у тому числі 321 з українською мовою навчання. В 1923 р. на Закарпатті діяли 532 школи. Із них 373 українські. Існували 14 українських горожанських шкіл, 4 гімназії (одна угорська), 3 учительські семінарії, одна торговельна академія, 2 українські торговельні школи.

Августин Волошин також був одним з організаторів і керівників «Педагогічного Товариства Підкарпатської Русі». У своєму виступі на II з'їзді цього товариства в 1926 р. А. Волошин переконував, що «наше товариство усилюється служити інтересам виховання нашої карпаторуської дитини. Задачею своєю постановило підпорядковувати так роботу правительства в ділі організації і ведення шкіл, як і родичів і саму дитину. Ми як робітники науки виховання своєю повинністю уважаємо: визволити дитину від всіх тих умов, серед котрих не міг би здорово розвинути наш нинішній ідеал людини, і для того і хочемо переробити давню книжну школу на нову, діяльну, давню аристократичну на демократичну, школу формалізму на школу науково обосновану, на школу правди, на школу поправді практичну і руську. В нашій товаристві можуть родичі висловити свої погляди на роботу школи, один учитель може подати поради другому і так може ся витворити загальна картина цілої системи виховання і навчання, котра укаже на ошибки існуючих шкіл і на потреби дальших...Принцип виховання в природнонароднім дусі потребує передовсім, упознання самого себе, упознання рідного краю, упознання історії, землі, язика, літератури і потреб, упознання руської дитини»¹⁷.

Про завдання Педагогічного Товариства А. Волошин також наголошував на III з'їзді, який відбувся 6 жовтня 1928 р.: «За нами лиш десять коротких років. Стоїме на початку культурного розвою. Але то сміло можемо твердити, що робота освідмлювання народу у нас почалася і розвивається. Маєме много несповнених надій і домагань. Але вже і сама тота обставина, що скарги наші публічно можемо підносити і обговорювати є доказом нашої свободи, є гарантією того, що інтенсивною нашою працею удасться нам побідити всі перепони нашого народного відродження. Наше П. Т-во основалося для того, щоби поширювало знанє виховання і знанє рідного краю, зв'язувало родину із школою, підпорядковувало школу, витворювало учебники і книги лектури, указувало на потребу основання нових шкіл. Днешня епоха і від школи вимагає більше і інтенсивнішої роботи. Круг виховання не скривається лиш за мурами школи, але має

поширитися працею дальших чинників, помічників учителя» Августин Волошин вірив, що «наш народ путем просвіти встане із глибокого сну, піднесеться до ліпшого матеріального життя і так забезпечить собі кращу будучність»¹⁸.

Наприкінці 1930-х років, у період існування Карпатської України, в усіх районах, де проживало українське населення, діяли українські школи. Все це було доказом що українська ідея, українська мова перемогли. Августин Волошин відіграв у цьому значну роль. Це визнавали не лише українські педагоги, але й чеські чиновники. Ось, для прикладу, думка щирого прихильника народовецького напрямку, очільника Шкільного реферату (управління) в Ужгороді Йозефа Пешака: «Коли нині з радістю можемо дивитися на поступ в нашом школьництві, на скорее поширювання культури серед найширшої верстви руського народу под Карпатами, то в том велика доля заслуги лежить у Вас Вп. Пане Директоре... Ви служили тому народови не лиш в школі, але й поза нею. В школі Ви виховали молоде покоління народних працівників, виховали в серцях будучих учителів почуття обов'язку для свого народу учити его родним его словом, подносити его економічно і вести до ліпшого благобиття а поза школою старатися и о найменшого брата, подавали ему до рук перші основи руського письма своєю Азбукою и Читанкою, учили его як має он жити численними статями в «Науці» і «Місяцесловах», котрі стали наслідом одиноким прибежищем печатаного народного слова»¹⁹.

Нарешті, неабияку роль відігравав Августин Волошин і в економічному відродженні Закарпаття, для добробуту народу якого він працював усе життя. Він розумів, що самостійність кожного народу залежить від економічно-господарської самостійності. Тому він був ініціатором створення, а почасти і керівником численних спілок, товариств, фабрик, сприяв створенню та роботі кооперативів, відокремлював існуючі від колишнього угорського кооперативного союзу, заснував «Крайовий Кооперативний Союз» (1920 р.), обирався його головою. Велика заслуга А. Волошина полягає також і в тому, що він у 1920 р. заснував «Підкарпатський банк», першу всенародну кредитну установу, яку очолював, а також багато інших економічних установ і підприємств: фабрику виливання дзвонів «Акорд», фабрику свічок «Геліос», керамічну фабрику «Керамос», фабрику сірників «Руські сірники», протипожежне страхове товариство «Бескид» в Ужгороді та інші. Ці підприємства й установи забезпечували роботою сотні працівників й службовців, що в тогочасних умовах безробіття в Закарпатті мало важливе значення.

(Далі буде)

¹⁷ Волошин А. Виступ на II з'їзді Педагогічного Товариства Підкарпатської Русі 8 травня 1926 р. *Августин Волошин. Твори*. С. 120-122.

¹⁸ Волошин А. Перегляд історії шкільництва Підкарпатської Русі. *Августин Волошин. Твори*. С. 136.

¹⁹ Августин Волошин: два ювілеї. С. 23.

Алла АНТОФІЙЧУК

ДЕНИС ОНИЩУК І ПОДРУЖЖЯ ШЕВЧУКЕВИЧІВ: історія у листівках

12 лютого 2025 року в Чернівецькому обласному меморіальному музеї Володимира Івасюка відбувся унікальний культурно-освітній захід – презентація авторського проекту дослідниці епістолярного дискурсу Буковини кінця XIX – XX століття Алли Антофійчук. Перша лекція «Портрет епохи: листівки як дзеркало культури, традицій та емоцій» із циклу зустрічей з науковицею «Перемови тиші» зібрала чернівчан та гостей міста – студентів, музейних працівників і всіх, хто цікавиться культурною спадщиною та історією комунікації. Ця подія стала яскравим прикладом того, як звичайні листівки можуть розповісти про минуле не менше, ніж архівні документи чи музейні експонати.

Лекція охопила розвиток листівок від перших поштових карток XIX століття до художніх шедеврів XX століття. Особливу увагу було приділено «золотому віку» листівок, коли вони стали не лише засобом комунікації, а й важливим культурним артефактом. Окремий блок заходу було присвячено українським листівкам кінця XIX – початку XX століття, які містили етнографічні мотиви, сцени народного життя, традиційний одяг і святкові обряди.

Учасники заходу мали змогу побачити унікальні епістолярні зразки із приватних колекцій, зокрема архів листівок Ольги Шевчукевич, які вона надсилала Денисові Оніщуку. Ця колекція – справжній літопис епохи, що відображає не лише особисті історії, а й соціокультурні тенденції.

Ольга та Опанас Шевчукевичі – відомі культурні діячі Чернівеччини, які залишили помітний слід в історії української культури, медицини, філології та педагогіки. Ольга Шевчукевич, донька Івана Бажанського, була освітянкою, літераторкою, дослідницею народної культури, а її чоловік Опанас – скульптором, поетом, лікарем, активним гро-

мадським діячем, просвітителем. Їхнє листування з Денисом Оніщуком, письменником і перекладачем – безцінне джерело інформації про побут, настрій та культурні процеси першої половини XX століття.

Денис Оніщук (двоюрідний брат Ольги Шевчукевич), один із представників української творчої інтелігенції Румунії, підтримував активне листування з подружжям Шевчукевичів. Тексти їхніх листівок – це не лише привітання, а й важливі нотатки про культурне життя, інформація про події в Україні та діаспорі, а також особисті переживання й роздуми про долю української мови та літератури.

Листування між Денисом Оніщуком і родиною Шевчукевичів включало різні типи листівок, кожна з яких несла певний культурний і емоційний зміст:

- Вітальні листівки. Це листівки, що містили святкові привітання, особливо до Різдва, Великодня, дня народження, зображували традиційні українські мотиви, фольклорні сцени.
- Пейзажні листівки. Це поштівки із зображеннями краєвидів Буковини, які викликали ностальгічні почуття та підкреслювали красу рідного краю.
- Історико-культурні листівки. На листівках цієї групи зображені визначні місця, пам'ятники, архітектурні пам'ятки, що сприяло збереженню історичної пам'яті.
- Листівки з портретами видатних діячів. Це послання із зображенням Тараса Шев-

чення, Івана Франка, Лесі України, діячів української культури та науки.

➤ Ілюстровані мистецькі листівки. На листівках цієї групи вміщено репродукції картин відомих художників, які слугували не лише способом передати привітання, а й поширенням мистецтва серед інтелігенції.

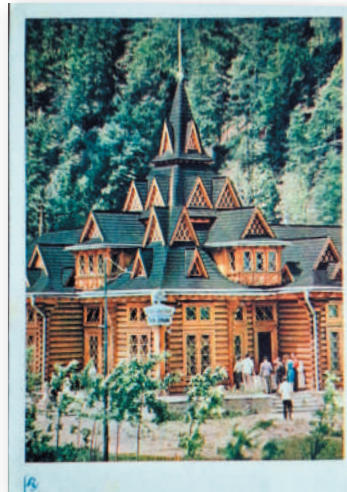
Особливою частиною зустрічі в музеї стала інтерактивна програма, що дозволила відвідувачам не лише слухати лекцію, а й безпосередньо взаємодіяти з експонатами. Учасники мали можливість власноруч переглянути оригінальні епістолярні зразки, розглянути деталі друку та каліграфії, а також дізнатися більше про історію листівок. Крім того, кожен охочий отримав змогу підписати листівку, використовуючи традиційні етикетні формули епістолярного етикету, та обмінятися нею з іншими учасниками заходу. Це дало можливість не лише відчувати атмосферу минулих епох, а й осмислити важливість особистих письмових звернень у спілкуванні.

На заході обговорювали проблему збереження історичних листівок. Доповідачка розповіла про сучасні ініціативи оцифрування старовинних поштів, що дозволяє зробити їх доступними для дослідників та широкої аудиторії.

Учасники культурно-мистецької зустрічі дискутували про те, чому традиція надсилання листівок поступово зникає. На зміну паперовим листівкам прийшли електронні привітання, соціальні мережі та миттєві повідомлення. Однак, як зазначили комуніканти, інтерес до листівок не згасає – сьогодні вони набувають статусу колекційного мистецтва, повертаються у вигляді хенд-мейд-видань і тематичних виставок.

Лекція в Чернівецькому обласному меморіальному музеї Володимира Івасюка довела, що навіть найменші артефакти можуть стати ключем до розуміння цілих епох. Листівки, які колись були простим засобом комунікації, сьогодні – безцінні свідки історії, що передають дух часу, мистецькі тен-

денції та емоції минулих поколінь. Адже листівки – це не лише засіб комунікації, а й важливе історичне джерело, що допомагає досліджувати життя, культуру та світогляд минулих поколінь. Вивчення текстів листівок відкриває нові можливості для глибшого розуміння культурних постатей Буковини, таких як Денис Онищук та Ольга й Опанас Шевчукевичі, їхнього внутрішнього світу, суспільних і особистих взаємин. Аналіз епістолярних текстів дозволяє простежити мовні особливості, стилістику та етикетні формули, що використовувалися у спілкуванні інтелігенції та широких кіл суспільства.

Організатори заходу висловили сподівання, що подібні ініціативи сприятимуть збереженню культурної спадщини та популяризації української історії серед молоді.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СВІШ)

Літературознавство.

40. Дослідницькі напрямки.

26. Українсько-румунські зв'язки
періоду української класичної літератури.

Тарас Шевченко

(Продовження з № 368)

Шевченкознавство в Румунії збагатилося і появою кількох монографічних праць. Одна з-поміж них – це монографія 2002 року Магдалини Ласло-Куцюк «Творчість Шевченка на тлі його доби» (Видавництво «Mustang», Бухарест, 2002 р.), складена з двох частин, в яких представлено «романтичну історію слов'янства», діяльність гуртка Срезневського, Івана Вагилевича, Костомарова, Федьковича-романтика, що становило б «тло», на якому окреслювалась індивідуальність Шевченка, окреслена аналізом Магдалини Ласло Куцюк шевченкових творів «До Основ'янека», «Іван Підкова», «Н. Маркевичу», «Назар Стодоля», поеми «Сон», «Єретик», «Кавказ», «І живим і мертвим», «Заповіт», «Марія», російських повістей Шевченка, шевченківські наслідування пророкам тощо.

За власними ж зізнаннями Магдалини Куцюк у передмові до книги, яку, пише вона, не слід розглядати як монографію про український романтизм (...) а «скоріше (як) цикл досліджень про забуті, або мало вивчені аспекти української літератури, або цикл вражень від знайомства з українською літературою румунських авторів» 1830-1860-х років, вражень, синхронних з добою розквіту романтизму в Україні.

Но основі зізнань Магдалини Куцюк, поданих нею в передмові вищевказаної книги доходимо висновку, що в її книзі потрактовані два питання, тільки принагідно «почерпнуті» у досі вказаних журнальних статтях, а саме зв'язки Шевченка з Біблією і романтична ознака його творчості. Стосовно першого питання Магдалина Куцюк уточнює, що «(приділяє) найбільше уваги аналізу [шевченкових] творів, написаних під впливом Біблії», оскільки «саме біблійний інтертекст найменше вивчений (...), або розглядався поверхово (...)». Про зв'язок шевченкової творчості зі Старим Заветом «немає жодного спеціального дослідження, окрім застарілої книги В. Щурата, 1904 року». «Такі дослідження, наголошує Магдалина Куцюк, дуже на часі (...), вони могли б, між іншим, вияснити і специфіку української літератури в порівнянні з російською, оскільки (в ній) (...) переважає старосвітний інтертекст» (...), в якому

наявні «разючі подібності між історичною долею українського та єврейського народів. Вирішальну роль у становленні такої специфіки відіграв саме Шевченко, який відчував себе упродовж цілого свого творчого життя не тільки кобзарем, але й пророком, у душі старозавітних пророків». Основними підходами аналізу творчості Шевченка – це герменевтичний метод, інтертекстуальний і психологічний (соціонічний і психоаналітичний).

Вияснення другого питання, тобто романтичної складової творчості Шевченка, так само лише принагідно «почерпнутого в оглянутих журнальних статтях, на відміну від істориків української літератури, які приділяють відносно мало уваги романтизму взагалі, Магдалина Куцюк надає «багато місця в цій книзі романтичній історіографії, романтичній фольклористиці й етнографії на основі чого «можна довести, що в українській культурі відблиски романтизму були досить яскравими» (Передмова, с. 16-17).

Оскільки шевченкіана в Румунії між часом збагатилася, як це впливає з досі вказаних інформацій, і була тільки принагідно зондована Іваном Ребошапкою у кількох статтях, він 2014 року почав щомісячно представляти її здобутки у серії статей журналу «Наш голос» під заголовком «Сторінки 120-річної румунської шевченкіани», історичні рамки яких (сторінок) вказані зачинательською діяльністю Константіна Доброджяну Гері, розпочатою 1894 року і завершеною статтею Івана Кідешука 2015 року – «Актуальність «Молитви» Шевченка: рівноправіє, єдинодуміє і братолюбіє» («Наш голос», ч. 249, 2015 р.).

Згодом серійні журнальні матеріали увійшли в об'ємисте двотомне (том 1 – 696 с; том 2 – 589 с.) двомовне видання *Pagini ale șevcenkianei din România / Сторінки румунської шевченкіани* (том 1, Вид-во RCR Editorial, București – 2016; том 2, Вид-во RCR Editorial, București – 2017), які (сторінки) вміщують змістовно показові студії й статті, розпочаті Контантіном Доброджяну Герію і завершені вищезгаданою статтею Івана Кідешука. Статейний корпус відкривається розлогою вступною двомовною студією *Fenomenul Taras Șevcenko – în lumina receptărilor succesive românești /*

Феномен Тараса Шевченка – у світлі почергових румунських рецепцій, в якій її автор, Почесний професор Бухарестського університету і Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Іван Ребошапка подає «щаблі» змістовного розвитку румунської шевченкіани, сучасне адекватне окреслення шевченкового феномена згідно з румунською літературною екзегезою, синхронізованою із західно-європейською.

Двомовне двотомне видання *Сторінок румунської шевченкіани* прихильно зустріла переважно материкова літературознавча критика. В Україні це видання оцінене Ларисою Маркуляк з Чернівців у рецензії *Тарас Шевченко в літературознавчій рецепції Івана Ребошапки* // «Актуальні питання суспільних наук та історії медицини», № 3 (15) 2017 р.; Мар'яном Житарюком з Львівського національного університету імені Івана Франка, у рецензії *Румунська шевченкіана: від часопису «Наш голос» (Бухарест) до двомовної антології* // Український інформаційний простір, 1(3), 212-220, №1(3) 2019; працівником Харківського історико-філологічного товариства // Електронна скринька ХІФТ: hi-phi@email.ua; професоркою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Галиною Хоменко у ґрунтовній студії *Пере(про)живання геніальності* // «Наш голос», № 309, 2020, 6-7; професором Чернівецького національного університету імені Орія Федьковича, Почесним доктором Сучавського університету «Штефан чел Маре» Володимиром Антофійчуком в авторитетній студії «Румунська шевченкіана в осягненні професора Івана Ребошапки» («Наш голос», № 297, березень, 2019 р., с. 3-6). В іншій статті («З історії перших шевченківських свят в Румунії» // «Наш голос», № 321, 2021 р.) Володимир Антофійчук дає, може, перебільшену оцінку цьому виданню: «Це воістину безпрецедентний приклад у світовій практиці, коли один учений за масштабами і якістю осмисленого уособив цілий науково-дослідний інститут». Стаття Володимира Антофійчука «Румунська шевченкіана в осягненні професора Івана Ребошапки» появилась в румунському перекладі («*Esouri ucraienene*», № 12, 2020).

Двотомну двомовну об'ємисту румунську шевченкіану (том 1 – 696 с., том 2 – 590) ним складену із архівних малодоступних матеріалів Іван Ребошапка у своїй обширній (132 с.) вступній студії «Феномен Тараса Шевченка – у світлі почергових румунських рецепцій» представляє концептуально – як почергові сторінки румунської шевченкіани, окреслені авторськими статтями, які своїми поетапними моментами становлять своєрідну «історію» румунської шевченкіани зі змістовно-часовими (історичними) відповідними «сторінками», як ось:

1) **Зачинательська діяльність Константіна Доброджану-Гері (21.V.1855 – 7.V.1920)**, румунського публіциста і літературного критика, який у своїй статті «Тарас Шевченко» (1894) подав першу, змістовну цінну сторінку в історії румунської шевченкіани, а сформульовані ним положення позначилися на подальшому розвитку румунської шевченкіани.

2) **Шевченківські зацікавлення наступників Константіна Доброджану-Гері** – поета Панаїта Істраті (1884-1935), який ще у своєму дитинстві спізнав Шевченка, а в пізнішій статті «Національний момент у мистецтві» («*Momentul național în artă*») відзначав: «...із затінку пристрасних віршів «Кобзаря» Тараса Шевченка повіває тим же леготом, там наявний той же настрій, який у далекі віки надихнув величну тривожну епопею «Пісня Ігоря». Інший представлений у цій сторінці румунської шевченкіани шанувальник Тараса Шевченка – це Замфір К. Арборе (14.XI.1848 – 21. IV.1933), дописувач до багатьох румунських публікацій, добре обізнаний з історією, культурою і літературою українського народу, який Шевченка уважав «єдиним слов'янським поетом» і «найвищим виразником рутенської (української) національної свідомості». Писав про Шевченкові поеми «Гайдамаки», «Сон» та «Кавказ». Ряд нових аспектів історії, культури й літератури українського народу та мистецької сутності Тараса Шевченка наявні в його праці «Україна і Румунія» («*Ukraina și România*»), написаний з любов'ю до українського народу, оснований на безпосередньому обізнанні із життям, на переконливих враженнях дитинства в чернівецькому краї. Замфіру Арборе належить перший румунський переклад Шевченкового «Заповіту» під заголовком «Наказ» («*Poruncă*»).

3) **Співзвучно-шевченківська «кардіограма» сприйняття суспільно-сподівальних настроїв початку ХХ століття – у душі Константіна Доброджану-Гері** наслідником Гері, румунським поетом, істориком літератури і публіцистом Барбу Лезеряну (Barbu Lăzăreanu, 5.X.1881 – 19.I.1957), автором цікавої для україністики Румунії та України фольклористичної та літературознавчої наукової праці «Іон Крянге і російська казка» (у праці йде мова і про українські казки). Найцікавіший з точки зору популяризації Тараса Шевченка є вірш Барбу Лезеряну «Пробуджувач» («*Deșteptătorul*»), який є одним із рідкісних випадків впливу Тараса Шевченка, поряд з російськими письменниками, на оригінальну творчість румунського поета, у цьому випадку, Барбу Лезеряну. Ідейною настановою вірш «Пробуджувач» Барбу Лезеряну примикає до твору класика румунської літератури Васіле Александрі (1813-1890) «Пробудження Румунії», посталої у контексті подій революції 1848 року.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

ВИВЧЕННЯ СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН МОВИ ТА ВИГУКА: ОСОБЛИВОСТІ, МЕТОДИ, ТВОРЧІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ

У процесі навчання української мови важливим складником є вивчення службових частин мови та вигуків. Ці мовні одиниці мають свою специфіку і виконують різні функції у мовленні, але водночас іноді їхнє вивчення може бути складним для учнів. Однак роль цих частин мови у побудові граматичних структур та в передачі емоційного забарвлення мови надзвичайно важлива.

Службові частини мови – прийменники, сполучники, частки – це мовні елементи, які не несуть основного значення, але вкрай необхідні для правильної побудови речень і для вираження зв'язків між словами та частинами речень. Вони виконують допоміжну функцію, а також можуть значно впливати на структуру і логічний зміст речення.

Прийменники – один з найбільш поширених службових частин мови. Вони вказують на відношення між предметами, діями та явищами. Наприклад: *на столі, під мостом, з подругою*. Прийменники виконують функцію зв'язку слів у реченні та словосполученні. Важливо звертати увагу учнів на те, що прийменник завжди поєднується з іменником або займенником у формі непрямих відмінків, що є важливим моментом у навчанні правильного вживання цієї частини мови.

Сполучники з'єднують частини речень або окремі елементи в межах одного речення. Вони можуть бути сурядними (*і, та, або, але*) або підрядними (*якщо, щоб, коли, бо*). Залежно від типу сполучника змінюється інтонація, структура та зміст речення, тому важливо правильно обирати сполучник для вираження необхідного сенсу. Сполучники можуть також вказувати на різні логічні відношення між частинами висловлювання: протиставлення, причину, наслідок, мету тощо.

Частка – це незмінна службова частина мови, яка надає реченню чи окремим його членам додаткових смислових відтінків. Частки, хоча й «маленькі», проте важливі елементи, які впливають на зміст речення (наприклад, підсилюючи або заперечуючи певні його частини, як-то: *Я не піду* (заперечення); *Мені аж страшно* (підсилення).

Вигук – це окрема частина мови, яка виражає почуття, емоції, волевиявлення людини, не називаючи

їх, і служить засобом виразності мовлення. За допомогою вигуків мовець виражає захоплення, здивування, радість, біль, гнів, до прикладу *Ой!, Ух!, Ах!, Ех!* Зазвичай вигуків використовують в усному мовленні, але їх також фіксуємо і в літературних творах для посилення емоційного контексту.

Учителю варто звертати увагу на різноманітність вигуків і навчати учнів правильно використовувати їх відповідно до ситуації мовлення.

Для навчання службових частин мови та вигуків ефективні такі **методи навчання**:

➤ **Практичні вправи.** Наприклад, можна пропонувати скласти речення з певними прийменниками або сполучниками, щоб закріпити правильне їх використання.

➤ **Аналіз текстів.** Читання текстів, які містять багато службових частин мови та вигуків, допомагає учням побачити, як ці елементи взаємодіють між собою в контексті. Особливо це корисно під час аналізу художніх творів, де вигуків використовуються для передачі емоцій персонажів.

➤ **Ігри.** Ігрові методи навчання (наприклад, гра «Зміни інтонацію!»: учні створюють різні варіанти одного й того ж речення з різними вигуками, щоб змінити його емоційне забарвлення, наприклад: *Ах, яка весна! – Ой, яка весна!* тощо) можуть допомогти учням зберегти інтерес до вивчення мови, одночасно сприяючи розвитку мовленнєвих навичок.

➤ **Обговорення ситуацій.** Вчитель може обговорювати з учнями різні життєві ситуації, де використовуються вигуків, що дозволить зрозуміти, як емоції можуть змінювати значення висловлювання.

Під час вивчення службових частин мови та вигуків учні можуть виконувати різні види **самостійної творчої роботи**, що сприятимуть закріпленню теоретичних знань та розвитку практичних навичок. Важливим складником навчального процесу вважаємо **розробку проєктів**, пов'язаних з вивченням службових частин мови та вигуків, адже ці мовні елементи відіграють значну роль у побудові граматичних структур та вираженні емоцій. Творчі проєкти дозволяють учням глибше зрозуміти функціонування мовних засобів, а також розвивати креативність та мовленнєву майстерність. Пропонуємо теми для проєктів, які можуть

стати основою для поглибленого вивчення цих мовних одиниць.

I. Тематики проєктів для вивчення службових частин мови:

➤ **«Мова у мандрівці: роль прийменників та сполучників під час побудови маршруту».** Проєкт передбачає створення учнями плану подорожі, в якому вони повинні використовувати прийменники для позначення напрямків, місць і відстаней, а також сполучники для з'єднання різних частин тексту (наприклад, *і, та, або; до, під, у, з-за*). Це дозволяє учням збагнути важливість службових частин мови у точному та логічному описі подій.

➤ **«Я та мій світ: аналіз вживання часток у повсякденному мовленні».** Учні досліджують, як часто і в яких ситуаціях вони використовують частки у власному мовленні. Вони можуть створити звіт або відео з аналізом часток, порівнюючи їх вживання в різних мовленнєвих ситуаціях. Це дозволить зрозуміти, як частки змінюють тональність та значення висловлювань.

➤ **«Будуємо граматичні зв'язки: прийменники і сполучники в художньому тексті».** У цьому проєкті учні вибирають уривок з художнього тексту, аналізують використання прийменників і сполучників, та створюють таблицю або карту зв'язків між словами. Це допоможе учням краще зрозуміти, як службові частини мови організовують текст і забезпечують його граматичну цілісність.

➤ **«Мовні зв'язки в піснях та віршах: роль службових частин мови».** Учні обирають пісню або вірш (чи цикл віршів), у якому активно використано службові частини мови, і проводять їх аналіз. Вони створюють презентацію, в якій демонструють, як ці елементи допомагають побудувати логічні й емоційні зв'язки у структурі поетичного тексту.

➤ **«Службові частини мови у мові різних народів».** Проєкт, у якому учні досліджують закономірності використання службових слів у різних мовах світу. Вони дослідники створюють порівняльну таблицю та презентацію, вивчаючи прийменники, сполучники та частки в різних мовах, таких як українська, румунська, англійська, німецька та інші. Це дає учням можливість порівняти функціонування службових частин мови в різних мовних системах.

II. Тематики проєктів для вивчення вигуків:

➤ **«Емоції в мові: роль вигуків у вираженні почуттів».** Учні аналізують вигуки, що використовуються для вираження різних емоцій – радості, суму, здивування тощо. Вони можуть створити колаж

або відео, що демонструє ситуації, в яких вигуки виражають емоції. Цей проєкт дає змогу учням побачити, як емоції впливають на мову і як вигуки допомагають їх передати.

➤ **«Вигуки у творах українських письменників».** Учні вивчають уривки з класичних творів українських авторів (Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та ін.), де використано вигуки, і пояснюють, як ці частини мови допомагають передати емоційний стан персонажів чи авторів творів. Учні можуть створити презентацію або тематичний словничок, що надасть глибше розуміння того, як вигуки функціонують у літературному тексті.

➤ **«Мова вигуків у мультфільмах та кіно».** Проєкт передбачає збір прикладів вигуків з популярних мультфільмів чи кінострічок. Учні аналізують, як вигуки допомагають передати емоції персонажів і визначають частотність їх вживання в реальному житті. Це допоможе учням побачити, як вигуки використовують у різних жанрах та медіа.

➤ **«Вигуки, вигуківі конструкції та «кричалки» на спортивних подіях».** Проєкт, у якому учні аналізують вигуки й так звані «кричалки», що їх використовують на спортивних заходах для підтримки команд чи спортсменів. Вони можуть створити власну «кричалку» для улюбленої команди або для вигаданого спортивного заходу. Це розвиває творчі здібності та допомагає учням розуміти соціальні функції мовних елементів.

Запропоновані теми для учнівських дослідницьких проєктів дозволяють учням поєднувати вивчення мовних одиниць з творчою діяльністю, розвиваючи не лише граматичні навички, а й креативність і здатність до аналізу мовних явищ у реальному житті. Вони стимулюють учнів до самостійної роботи, що дозволяє школярам вивчати мову через практичні й інтелектуальні завдання, які сприяють глибшому засвоєнню матеріалу.

Отже, вивчення службових частин мови та вигуків потребує комплексного підходу, включаючи теоретичні знання та практичні вправи. Учні повинні навчитися правильно розпізнавати та використовувати ці мовні одиниці в контексті. Важливо, щоб учитель створював умови для активного використання цих частин мови в реальних мовленнєвих ситуаціях, адже це сприяє розвитку не лише граматичних навичок, а й емоційної виразності мовлення. Систематичне та послідовне навчання дозволить учням не тільки опанувати правила, а й вдало застосовувати їх у своєму мовленні, збагачуючи його і роблячи більш живим і виразним.

Ганна ЗЕЧУ

* * *

Світла думка
Світ рятує,
Світлим бути
Пропонує,
Почуттям дає
Поради –
Світле серце
Завжди раде!
Все у світлого приємно,
І живе він не даремно,
Бо всіх світлом зігріває,
Вчинків світлих безліч має!
А без світла світ негожий...
Дай нам світла, Любий Боже!
21.01.2025.

* * *

Я збираю приємні дрібниці,
І потрохи у пам'ять складаю:
Добрі зустрічі, радісні миті,
Все, що серце моє зігріває.
Найщиріші дитячі усмішки,
Поцілунки солодкі збираю...
Незабутні чуття, наче книжки,
Що колись знову перечитаю...
Я добро безумовне збираю,
Ці часи, де жили ми без болю...
Все погане з душі викидаю,
І наповнююсь тільки любов'ю...
А в часи, коли буде погано,
Як прийде несподівана туга,
Скриню доброї згадки дістану
І відкрию, як старого друга...
21.01.2025

* * *

Чи знаєте ви, як біженцем бути,
Як слово війна зненацька почути?!
Як втратити все, що серце любило,
Відчути життя тендітне, вразливе?!
Чи знаєте ви невідомість жакливу,
Коли без зупинки пожежа чи злива,
І хочеться тільки у серці єдине,
Щоб то був би сон, що закінчився б миром...
Чи знаєте ви, як залежить від інших,
Шукати прихисток, одягу та їжу,
Як начебто нове життя починати...
І добрих новин з батьківщини чекати...
Відчути самотність, де натовпу море,
І мова людей не твоя, незнайома...
Де іноді хочеться криком кричати,

Від відчаю сенси життя помічати...
А потім подяку Богу віддати
За те, що дозволив життя врятувати...
Бо більшого скарбу на світі немає,
Хто смерть зустрічав, це без сумніву знає...
Як матір'ю бути з дітьми за плечима...
Що спрагло шукає надійного тилу...
Не знає ніхто, зрозуміти не зможе,
Як міцно тримати в руках найдорожче...
Забути про страхи, та звичні потреби...
Як біженцем бути, то знає лиш небо...
10.03.2025

* * *

Всі закохані однаково щасливі...
Недоторканні, чуттєві та вразливі,
Всі закохані немов маленькі діти,
Їм належить скрізь лунати та світити,
Біля них, як біля сонця, завжди тепло,
Бо живуть вони по-справжньому відверто,
Навіть там, де мимохідь вони бувають,
Все навколо оживає, розквітає...
Непомітно так любов тактично діє,
Без зусиль людьми, що люблять, володіє...
Тож закохуйтеся невпинно та без міри!
Лиш любов дає життя, натхнення, сили...
11.02.2025

* * *

Як погано мені, так піду на цвинтар,
Де нікого ніщо не хвилює...
Де закінчився пристрастей людських пожар,
І ніхто взагалі не воює...
Там, де заздрощів, болю та гніву нема,
Там, де все в мить одну зупинилось...
Де Господь всіх у купу єдину зібрав,
І у вічність життя перелилось...
Де немає господарів, ані рабів,
Де за гроші не купиш спасіння...
Я піду на цвинтар, як погано мені...
Там колись всі знайдуть воскресіння...
26.01.2025

Радміла ПОПОВИЧ**перемога**

Motto:
In hoc signo vinces

квітень не увійшов в історію дощами
вони не зупинили лінію фронту
не зрушили з місця травень
ще лунає слово перемога
перекручене слово
перевернуте
яке повинно бути скасоване
перевидумане заново

Очікування підпалило палаючі нерви
«Кто ударит первый»
вдарить скільки триматиме
жах коли чудовисько загине
кому його вбити питання на які
навіть Бог не має відповідей
і якщо має то випробує наше терпіння
віру небайдужість волю силу можливість
розум чесноту та все інше
яке ми на жаль не шануємо
а завтра (якщо прийде!) будемо
звинувачувати долю час хвороби
глобальний окультизм
чи інтелект штучний
тільки щоб не визнати
правди
що кожен з нас приносить
особливу жертву наприкінці історії
(звичайно не ту намічену Фукуямою)
а максимально банальну й абсолютно
найвибуховішу драму
на величезну смерть
від якої нас не врятують навіть польоти
на Марс
ні підвали ні бронепоезди
ні бункери ні міста
підземельні
ні дно океанів
бо все стане єдиним цілим
прах зі всього зістанеться якщо
правосуддя не буде досягнуто
правда яка завжди залишалася
на дні моря
вийшла на поверхню
чіткіша ніж будь-коли
без нюансів

людина аморальна або чесна вирішує просто
біле чи чорне
вірить у зло чи добро
у вчора або у завтра
у світло чи в темряву в руйнування світу
чи в право на життя

правда тепер має цінність
життєво важливу будь-який поспішний вибір
будь-який рух може бути фатальним
неправильне може бути злочинним
правда зроблена сьогодні напише
історії та реабілітує
(через «перемогу»)
слово victoria

з іменем і без

голуби разом полетять
і ворони відродять барви хмар
чорні обіймуть білих
громи замінять гуркіт сміху
назавжди покриють реви

знову повернуться люди вирощувати
з руїн нові будинки найгарніші
піснями рани загоять
замість голосіння
поки сльози не висохнуть
поки ріки не очитяться від крові
поки їхні голоси не прозоряться

діти шукатимуть втрачене дитинство
старі збиратимуть з болючою турботою
по одній крихітці
миру й життя залишені

чоловіки розлучаться зі зброєю
і повернуться до коси а зброя
забуде стріляти в людей

жінки будуть любити наперекір ненависті
родитимуть незважаючи на смерть

смерть розійдеться
як зазвичай по світу

тільки глина не забуде
число хрестів
з іменем і без

**З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА**

Оксана ПАСТЕРНАК

Ненавиджу війну

Вона кривавою косою
Викопує із нас найкращих
Й регоче пикою кривою:
все буде гірше, буде важче!
Я знищу все, а чорний попіл
Посипе твою мертву душу...
Ні, проклятуша, я сильніша,
Я жити не для себе мушу!
Звичайно, вихід найпростіший.
Не думай душу отруїти,
Лиш кілька крапель – і літаєш,
Але ж я тут, я мушу жити!
Я від думок кусаю губи
І щосекунди терплю муку,
Боюся втратити я сина
І знаю, я потрібна внуку.
І берегти, неначе те насіння
Бо він – майбутнє покоління,
Яке сильніше нас, мудріше,
І дай нам перемогу, Боже,
Він все відбудувати зможе.
А ти, проклятая з косою,
Хіба ще крові не напилась?
Іди туди, іди тайгою,
Там ждуть тебе, тут забарилась.
Бач, як отут розпоясалась
І косить душі без розбору,
Іди в росію, зачекались,
Там кинеш яблуко роздору,
Підкинеш дров
І знов роздуєш.
Криваву між народів смуту,
Тоді і там біди накоїш –
Нехай за нас несуть покуту.
Там є кому вас ненавидить
І є про що вам нагадати,
Коли народ прагне до волі
Не стримують залізні ґрати!
Лишилась історична мить
Вас змиє хвилиною історії
Це звільнить землю від паскудства.
Ви наробили лих багато
Та дорого платило людство.
За ваше довге існування...
Любов, добро і покаєння –
Відсутнє в вас

Та у вождів кривавих.
Пекельне зло й нелюдські справи,
Ось, що вдалось вам наробити.
Як після цього можна жити?
Хай ваші псевдохристияни,
що освятили вашу зброю,
котрі прославили насильство,
не знають щастя і спокою.
Все, смерті, біди та насильство
Поверне вам, як хвилю море.
Ненавиджу війну криваву
І тихо роблю свою справу –
Живу, працюю, допомагаю
Все буде добре скоро, знаю!

Червень

Вже третій рік, як червоніють
Не маком наші поля
Це жах, вони політі кров'ю
Та прилітають іздала
Нищівні подарунки «братьєв»,
І смерть несуть, і кожну мить
Ми нову бачимо пожежу –
Це наша праця-хліб горить...
Чому проклятуша жага до грошей
Вбиває в людях все добре й хороше?
На час забуваючи заповіді божі
Подумайте, так, люди, негоже...
До ворога лють добавляє нам сили,
А ми не хотіли, ми жили, любили
Надії плекали і вірили в бога
Ми миру просили,
Й ніколи нікого
Гнобить не хотіли.
Ми всі лиш корились людському закону
І ми будували країну, не зону...
Не прагли нічого чужого забрати,
Але ж і свого не хотіли віддати.
Творити могли і міста будувати,
А скільки діток ми могли народити?
Хіба ж це забути, хіба ж їм простити?
Це літо важке почалося зі спеки
Попереду липень,
Ще серпень далеко.
Пожарища тліють, жовтіє трава
Кривавими будуть цьогоріч жнива.
Так будем робити, лиш так зупинити
Кривавее дієство і смерть, і насильство!

Олександр ГАВРОШ

МАРІУПОЛЬСЬКА ДРАМА

РЕКВІЕМ ПО ТЕАТРУ

Документальна драма на одну дію

Дійові особи:

Актор, провідний майстер сцени

Акторка, його дружина

Син подружжя акторів, школяр

Співачка, старша самотня пані, займається вокалом з акторами театру

Студент, любитель театру

Актори виходять з великими валізами. Розсідуються на стільці, розташовані в різних місцях сцени. Мовчать.

Актор: Доброго вечора! Ми – з Маріуполя...

Інші доброзичливо вітаються з публікою.

Студент (підіймаючись): Я, Діма Муранцев, студент Маріупольського коледжу мистецтв і тепер актор Маріупольського драму.

Співачка: Я, Лебединська Віра Федорівна, керівник музичної частини Маріупольського драмтеатру. І акторка. В минулому – співачка.

Актор: Я, Ігор Китриш, актор Маріупольського театру. Це моя дружина (*показує на Акторку*).

Акторка: Я, Олена Біла, акторка Донецького академічного обласного драматичного театру міста Маріуполь. А це наш син, Матвій.

Син (показуючи зображення театру на кубіку): Привіт! Я – буква «М»: Матвій. Маріуполь.

У сина розламується кубик із зображенням Маріупольського театру, і в цей момент у студента з грукотом падає валіза з коліщатками, яка викликає миттєву реакцію всіх присутніх, що змінює атмосферу в залі.

Актор (до акторки): Ти пригадуєш, як все починалося?

Акторка: Так, це був 2003 рік... (*Замріяно*). Ми вже були одружені... Молоді актори, випускники Харківського театрального інституту імені Котляревського.

Актор: Приїхали на прослуховування до Маріупольського театру. І перше, що побачили в Маріуполі – це море. Його було видно ще з вагону поїзда, бо ж вокзал – поруч із морем. Синє-синє... Хоч і не Середземне.

Акторка: Ми потім його називали морько. Пішли на морько! Бо ж Азовське море зовсім мілке. Йдеш сто метрів, а морько все одно по коліно.

Актор: Але тоді, у 2003 році, ми відчували себе на справжньому морі. Вийшли на перон і в ніс ударив ось цей солоний запах моря. Сіли на тролейбус і через п'ять хвилин були вже на Театральній площі. Дивимося, а там...

Акторка: Театру не видно: він схований за риштуваннями! Ремонт! Нема ні сцени, ні глядацького залу.

Актор: Тож нас прослуховували прямо у кабінеті директора. Художня рада сіла довкола нас, як оце ви сидите. А ми посідали на підлозі...

Акторка: Грали уривок із дипломної вистави «А зорі тут тихі...». Я була Бричкаїна і Камількова, а ти...

Актор: Васков!

Акторка: І нас взяли до театру з руками і ногами!

Актор: Бо ж ми – молоді, енергійні.

Акторка: Красиві.

Актор: Вже з вищою освітою.

Акторка: Коли нас представили колективу, нам заплескали... Перші в житті оплески!

Співачка: А мені Маріуполь не сподобався. Коли я працювала в Донецькому українському музично-драматичному театрі, ми у 1995 році приїхали в Маріуполь на гастролі. І перші враження були жахливими! Місто – брудне, повітря – брудне. Білого нічого одягнути не можна, бо за годину все на мені ставало сірим. Це через металургійні заводи, які постійно димлять. Пригадую, недалеко від театру був базар, і вітер з моря крутив у повітрі газетами, кульками, сміттям... Люди ходили сірі, злі. Ніколи б не повірила, що колись буду тут жити!

Акторка: А нам сподобалося! Ми хотіли тут прожити до старості. Збирали на житло двадцять років і врешті-решт купили квартиру!

Актор: Спочатку зарплата у нас була 183 гривні й одну гривню нам ще доплачували, аби ми мали мінімальну зарплату.

Акторка: Тоді це було п'ять доларів. Уявляєте?

Актор: У перші роки було дуже важко. Завжди не вистачало грошей, довелося позичати до зарплати.

Акторка: Пригадуєш, як у нас залишився один огірок, шматочок сала, і ти на вулиці назбирав горіхів, аби було чим повечеряти? (*До глядачів*) Ви любите готувати? От із чого було готувати вечерю?

Актор: А ти ще й пересмажила те сало!

Акторка: Бо пішла дивитися, чи огірок не вкрали на кухні! *(Сміються)*

Актор: Ми тоді жили в гуртожитку. Економили, на чому могли. Але квартиру купили.

Акторка: Трикімнатну!

Син: Але ми в ній так і не пожили. Для чого було так довго ремонт робити?

Співачка: А я після окупації продала трикімнатну квартиру в Донецьку і купила однокімнатну в Маріуполі. *(Невдоволено хитаючи головою)* Ку-пи-ла...

Студент: А мені найбільше пощастило. Бо я нічого не мав, а значить – нічого не втратив. Я приїхав у Маріуполь у 2019 році вчитися на актора. Приїхав із окупованого Харцизька. Це поруч із Донецьком. Одне слово – «Дира». *(До глядачів)* А знаєте чому «Дира»? Ну, хто вгадає, чому я так називаю рідне місто? «Дира», бо ми так в окупації називаємо «ДНР».

Так-от, я приїхав до Маріуполя з «Дири». І перше, що побачив, коли йшов по проспекту Миру, це будівлі, які реставрувалися. На моїх очах кладуть нову дорогу. Я бачу, що місто реально живе. А в нас у «Дирі» нічого не роблять. У тролейбусах в Маріуполі є вай-фай, кондиціонер, телевізор. Я розплачувався за проїзд з телефону. Я в Маріуполі забув, що таке готівка. Всюди плачу через «Гугол-пей». Навіть у найменшому магазинчику. Це ж круто! Як в Європі!

А у «Дирі» нема навіть банків – ні українських, ні російських. *(Я ж дзвоню мамі, вона мені розкаже).* Коли я приїхав у Маріуполь, то думав, що буду його порівнювати з Харцизьком. А тут навіть Донецьк програє.

Співачка: Підтримую тебе, Дімо! Донецьк процвітав лише до окупації. А коли я в 2016 році звідти втекла, то подивилися на Маріуполь іншими очима.

Він змінювався. У центральному районі поклали бруківку. І я одягала каблучки, брала сумочку, капелюшок і до театру ходила пішки. Йдеш по проспекту Миру. З одного боку вже відреставровані будівлі – дитяча лікарня, міська, пологовий будинок. Їх фарбували в яскраві кольори – зелений, жовтий, рожевий. А з другого боку – високі будинки.

На одному зробили мурал. Там була намальована дівчинка з іграшкою, яка втратила маму, але вижила після обстрілів «Градами» у 2015 році. Ця дівчинка Мілана із сумною усмішкою символізувала, що Україна жива, що наша країна буде жити.

А найкращою в Маріуполі була площа Свободи з розкішним музичним і світловим фонтаном. А навколо стояло двадцять п'ять декоративних стовпів з голубами. А знаєте, чому саме двадцять п'ять, а не десять, п'ятнадцять?.. Бо це двадцять п'ять областей нашої держави. У Маріуполі ми були всі разом!

Акторка: Разом із Донецькою і Луганською!

Актор: І Кримом!

Акторка: Але візиткою Маріуполя залишався театр. Один із найгарніших на Півдні України.

Син: Я там частенько сидів після школи, бо не було на кого мене залишити. Тому знаю цей театр, як свої п'ять пальців. Мені подобалося бути дитиною акторів. Можна безкоштовно дивитися вистави і навіть репетиції. У шість років я вже грав на сцені. У «Дон-Жуані» зіграв його сина. Але, на жаль, забув слова.

Співачка *(несподівано співає кілька акордів):* Дуже гарна акустика, чудово видно і чути.

Актор: Велика зала на майже сімсот глядачів.

Студент: Балкони ярусами на три поверхи.

Син: Моє улюблене місце – посередині залу. Деякі казки, в яких грали батьки, я передивився сотню разів.

Актор: Перед театром – центральна площа, на якій маріупольці зустрічали Новий рік, день Незалежності.

Акторка: Тож туристам на магнітиках продавали саме вигляд нашого театру.

Син: Ось дивіться! *(Дістає магнітик)* Ми привезли цей магнітик із собою! А ще перед театром був дитячий майданчик з різними атракціонами, привезений із Німеччини. І я там часто зависав.

Співачка: Та головне, що ми тоді абсолютно нічого не розуміли. Були, як сліпі кошенята.

Актор: Готували чергову прем'єру. Хоча останні вісім років жили на порохівій бочці...

Студент: Коли щодня чуєш, як бахає неподалік, перестаєш на це звертати увагу. Ну, так, десь поруч ішла війна. Проте ти живеш своїм звичайним життям – ходиш на пари, в театр, заробляєш, закохуєшся...

Актор: 24 лютого мене збудила зранку дружина.

Акторка: Ігоре, вставай! Чого розіспався? Війна почалася!

Актор: Відчепись! Яка ще війна?

Акторка: Нас бомблять! Почитай інтернет!

Син: Мамо, я сьогодні йду до школи! Ти не забула?

Акторка: Яка тепер школа?

Актор *(схоплюючись):* Невже цей придурок злетів із катушок? Чорт! Адже ми живемо у двадцять першому столітті!.. *(До глядачів)* Ми думали це потриває тиждень-другий і все закінчиться. Що все-таки в росіян вистачить розуму, аби цю безглузду бійню зупинити.

Співачка: Які ми були наївні! Казала мені подружка: чухай звідси подалі, не залишайся в Маріуполі! Але я прозріваю, коли все втрачу. Удруге – на ті самі граблі.

(Продовження на 33 с.)

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОЇ КРАЇНИ

(Продовження з № 368)

* * *

Ранок явився в блідому, каламутному світлі, яке ледь пробивалось крізь густі хмари. Вончік прокинувся трохи раніше, ніж завжди. Надворі дощило, і хлопець хотів знову поринути в сон, бо лігво було теплим і наче приманювало ще полінуватись трішки, але згадав про чужинця і глянув управо, де той ліг, та, на великий його подив, місце було порожнім, і зрозумів, що той вийшов із печери.

«... може пішов напоїти кобилу!» – подумав Вончік, але минуло пів години, а чужинець не повертався.

До кінця хлопець вийшов з печери; надворі дощ зустрів його ворожо, і він струснувся наче в пропасниці, але павутиння дощу обгорнуло його цілого; кілька кроків від нього побачив кобилу, зі зігнутою до землі головою, скубала, то тут, то там по стеблині трави.

– Діі, мой гий! Ходи ближче! Не бачиш, що змокла до кісток? – і взявши її за вуздечку, привів ближче до скелі; тварина глянула на нього благими, немов людськими очима, у світлі яких виднівся страшний сум. Хлопець ледь не заплакав.

Враз згадав все, про що розмовляв вечором із чужинцем.

«Спустився в присілок! Нещасний... Господи, уб'ють його, як собаку...» – подумав хлопець і відчув гарячий піт на чолі; рясний піт змішався з краплинами дощу, почали свербіти очі.

Краєвид втратив свою реальність. Все здавалось дивним. Гори нібито змінили свій вигляд, смереки здавалися кривими, а небо порвалося, нібито хтось обтирає ноги об нього. Навіть дощ був дивним. З холодного, яким падав до тоді, потеплішав, мов би стікав з величезної небесної рани.

У долині туман вовтузився поміж деревами. Раз у раз вітер рвав його, але він знову стягував до купи свої хвости і продовжував котитися понад рінню нір. Раз у раз, ослаблені лютою зимою, яка була досить суворою, дерева починали колихатися, немов над ними проходив сильний буревій, щоб опісля тремтячи зі всіх жил, схилялися поволі, падаючи на м'яку липку глину. Вончік завжди хрестився, коли бачив, що дерево валиться, але цього разу стояв, наче остовпілий, в уяві побачив людину, яка валиться під мстивим камінним дощем.

Уява здавалась настільки реальною, що хлопець крикнув. Опісля не було чути нічого, тільки краплини дощу, які вдарялись об скелі. Величезні, німі гори немов збиткувались з людського болю. Хлопець наблизився до коня і погладив його по шії.

Вончік глянув на небо, яке ніби спустилось ближче до землі. Клекотіли сині тумани погрожуючи долинам, а вершини гір купалися у димлячих хмарах. Дрібненький дощ не думав спинятись. «Буде дощити і наніч... Може, і завтра... післязавтра... і післяпіслязавтра... Доки? Господи, доки?». Кінь обернув голову і подивився на Вончіка. Хлопець погладив його знову, і з похнюпленою головою рушив у долину. Спускатись було важко. Бистрі струмки, болото та бруд... В далечині шуміли бистрі води, рвучи коріння дерев та змітаючи каміння. Після кількох хвилин, хлопець зайшов у ліс. Буки стрясли на нього сіру холодну воду, а смереки щось бурмотіли собі під ніс. Появилась білка і з цікавістю глянула на Вончіка, дивуючись його появі, впустила лісовий горіх, який покотився поміж папороттю. Почувся дивний регіт, немов з порожньої посудини. Вончік подумав, що то якийсь з карликів зрадів, бо знайшов лісовий горішок. Засмучена білка, швидко вертіла пухнастим, рудуватим хвостом, ніби хотіла запалити ліс. Після доброї години ходу, хлопець попав у гущину, яка здавалась йому муром якоїсь кріпості, і ледь пробрався крізь неї. Вибравшись з її зеленкуватої темряви, побачив свої закривавлені, подряпані терням руки. Пройшов крізь прогалину і простяг до дощу свої долоні.

Перехрестившись рушив далі, дійшов перед обідом до села. Вулиці були безлюдними, настільки безлюдними, що нагадували смерть. Собаки дивились на нього сонними очима і, вповиті вогким повітрям, не гавкали на дивного подорожнього, який прокрадався наче злодій, попід вербами.

Відразу хлопець опинився на маленькому майданчику перед кладовищем, де зібралося все село. Вончік заховався поміж деревами, щоб міг спостерігати за тим, що коїться в юрбі. Люди всі були вдягнені в рочисто, ніби-то зібрались на весілля. Дивна німота панувала над ними, як над занадто тихим морем.

Вончік старався вгадати причину цієї дивної закам'янілості, здогадуючись, що там, у натовпі, трапляється щось страшне. Піднявся на гілку верби, звідки йому було видніше.

Прив'язаний до стовпа, що стояв серед майданчика, чужинець роздягнений до пояса стікав кров'ю з десятка ран. Його пояс із зеленими смужками, став коричневим від крові. Хоча жоден м'яз не ворухнувся. Вончік знав, що чужинець не помер; його очі затінені темною тінню дивились із жаждою на світ. Раз від разу у нього влучав камінь, кусаючи змучене від холоду та ран, тіло. Небо спустилось над дахами хат, а подекуди навіть хмари здавались кривавими.

«Бодай би хтось крикнув!» – прошептав хлопець, переляканий страшною тишею.

Але тиша зависла над людьми, а дощ підсилював пекельне видіння, Вончік боявся, що знепритомніє.

Час минав важко. Кожна краплина крові, яка стікала з ран жертви здавалась віком. Але хлопець не ворухнувся зі свого місця. Підвечір один зі старшин подав знак, і натовп почав хвилюватись, наче буйне море. На спокійному обличчі чужинця почала виступати блідість, яка у туманному світлі, здавалась сірою, мов павутиння. Старі жінки, настільки старі, ніби народились на світ разом з матір'ю Євою, наблизились і почали обмацувати тіло чужинця. Одні з них встромляли пальці в його рани, звідки витягали їх закривавленими. Чужинець не ворухнувся.

МАРІУПОЛЬСЬКА ДРАМА

(Продовження з 31 с.)

Акторка: Як почалися обстріли, ми спали в коридорі – я з малим на розкладному кріслі, а чоловік – на підлозі. Але з кожним днем влучали все ближче і ближче. Я вивчила невідомі раніше мені слова: «прильот»...

Син: «Відповідь».

Акторка: У нас давно зникла вода, газ і світло...

Син: Ненавиджу, коли вимикають світло. У туалет треба ходити з ліхтариком.

Актор: Згодом сіли телефони і ми навчилися жити без них. Почали знайомитися із тими, хто залишився в гуртожитку.

Син: Двоє студентів із нашого поверху навчили мене грати в шахи. Інших ігор просто не було. Скрипаль Андрій грав нам на скрипці вечорами.

Акторка: Розпочався дощ, і ми ставили відра під дощову воду, щоб її набирати і кип'ятити...

Син: Я люблю дощ. Можна дивитися на нього і забувати все погане.

«Помер, на кінець помер!..» – сказав спокійно Івончік, спускаючись з верби і змішуючись з юрбою.

Повітря було сірим, ніби пролетіла крізь нього тьма круків. Світла не було зовсім. Гори височіли темні та лихі, наче якісь потвори. Собаки вили зі всіх боків. Подеколи їм відповідали з лісу вовки. Хмари летіли мов яси, а дощ все не вщухав.

Хлопець наблизився до чужинця. Ставши навколішки, обняв його ноги. Запах крові затьмарював його розум. Може п'янів і від запаху гнилої глини.

– Ти чуєш мене, бадіко, чуєш? – прошепотів Вончік; його рот наповнився водою; хтось тронув його в бік і він упав; опісля переступили його кілька чобіт; собаки продовжували вити, але наче крізь сон.

* * *

Таки тої ночі язики полум'я – червоні, голуб'яві та рожеві – появились, наче якісь фантастичні птахи, з хат присілка.

Вгорі, в горах, Вончік збирався до подорожі. Вранці, на зорі, з бесагами на плечах, взяв за мотузку коня – і в дорогу, хлопче!

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Акторка: Якоїсь ночі поцілили в будинок навпроти. Він стояв обгорілий, чорний, без вікон. І тут хтось приніс звістку.

Актор: Від театру буде проводитися евакуація на Запоріжжя.

Акторка: І ми вирішили виїжджати.

Співачка: Мені самій сидіти у квартирі під обстрілами було страшно. Якщо мене тут приб'ють, то ніхто й не відкопає. Спакувала речі, одягнула дорогу шубу (як помирати, то справжньою леді), взяла дворічного котика Габрієльчика на руки і вперед до театру!

Акторка: Найважче було швидко збиратися. Ми не знали, на який термін їдемо. Ніхто не уявляв, що з міста зроблять купу будівельного сміття, що повертатися вже фактично буде нікуди.

І в суєті я забула чимало потрібних речей. Як-от дитячий інгалятор. А він не дешевий – тисяча гривень. Із сумом дивилася на чудові двоярусні меблі, які недавно замовили синові.

Син: Я залізав на своє ліжко по драбині. А між стіною і ліжком був невеличкий отвір. І мені весь час здавалося, що звідти хтось вилізе. Коли я був маленький, постійно цього боявся.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Дзюнькові коні

ВІЙСЬКОВА ПІДВОДА З ПАРЮ ДОБРОТНИХ КОНЕЙ – ЗА ОДИН ХЛІБ І ЧОТИРИ ЯЙЦЯ

У 1944 році малий Нуць уже був учнем першого класу й навчався в імprovізованій чотирикласній школі-хатині залізничного пристанційного кута села Гатни, що належала до центральної семирічної гатнянської школи із Загатни.

Події Другої світової війни відбувалися у 1944 році вже недалеко від сучавських околиць. Ще заздалегідь до 1944 року Нуців учитель пристанційної школи-хатини перескакував чимраз частіше й чимраз чисельніші жмутки сторінок об'ємистої румунської читанки, мотивуючи свій поступ так: «Мусимо закінчити читанку, бо москаль стукає у двері». Намір вчителя не здійснився, бо перед Великоднем Червона армія вже була в сучавських околицях, і тамтешня довоєнна школа перестала діяти.

У 1944 році в радівецько-сучавських околицях гнали Червоною армією німецькі війська неорганізовано відтягалися. Залізною дорогою Чернівці – Сучава, не те що не курсували поїзди, вона була суцільно «забита» поїздами, які то нерухомо стояли, то поволі підтягалися майже впритул один за іншим тільки. Попри залізницю відтягались деякі німецькі танки. Кілька застряглих у болото німецькі танкісти підпалили.

Найнеорганізованішим способом поспішно відтягалось німецьке військо «царською дорогою» Чернівці – Серет – Сучава. Рух на цій дорозі подобав на багату повноводну ріку, в якій спочатку рухалось кілька автомашин, які невдовзі стали нерухомими, бо з них той чи інший солдат знімав потрібні деталі, доки з автомашин осталися тільки голі короби. У цій «повноводній ріці» було чимало піших солдатів-піхотинців та військових кінних підвод, до яких чіплялися піші солдати.

Якось із «царської дороги» відлучився німецький солдат військовою підводою, запряженою парю баских коней, і «урвався» вправо, вздовж готаря з Марицеєю сільською дорогою Гатни у напрямку до кута Багна, на розі якого повернув вліво (вправо вниз дорога вела до царини, де пересікалася із стоячими впритул поїздами) і наприкінці Багну заїхав

підводою у просторе подвір'я Дзюнька, Нуцевого тата. Поспішно струхнувшись від пилу, німець питає тата:

– Партизанен ніхт? (В окупованій Україні німецькі солдати зазнали чимало страху від діючих в тилу партизанських загонів).

Тато вмів трохи «городити» по-німецькому, отож заперечно відповідає німцеві:

– Ніхт, ніхт.

Німець справляє рукою на коней та підводу й каже татові, підтверджуючи сказане вказівним пальцем:

– Ein Brot, vier Eis.

– Хіба це значит, жінко, що він мені, хоче продати фіру й коні за один хліб і чотири яйця?! Даваймо йому, й побачимо, як то буде далі.

У Дзюньковій хаті бабуса й мама Нуця пекли хліб у великій печі у десятих великих круглих бляшанках, чи «блехах», як називали в Гатні ці посудини. Тоді якраз ще було кілька раніше спечених великих круглих хлібин. Мама Нуця приносить з «великої хати» (= парадна кімната, з рум. *casa mare*) один хліб й дає німцеві, який дбало затискає його у свій військовий рюкзак, бере чотири яйця, уважно зав'язує у хустину, не дякує словами, а тільки легким поклоном голови, і чимскоріше вибігає з хати.

– Куди він, бідний, побіг, – питає мама співчутливо.

– Хіба, може, на поїзд, бо від нас до залізничної станції тільки один кілометр, – відповідає тато Нуця.

Тато, звісно, зрадувався, бо коня не мав, а тут випав зовсім несподіваний «подарунок», але його і бентежив такий спосіб придбання коня, бо згідно з перевіченим століттями прислів'ям «Що прийде даром, те мине махом», а, по-друге, у настільки неспокійні часи навряд чи татові вдасться зберегти військову підводу з парю добротних коней.

Як воно буде далі, не знав, але в душі його підігрівала тендітна надія, і він як зразковий південно-буковинський «господар» робив все залежне від нього. Пофарбовану зеленою олією військову підводу, залізом надійно вковану, колеса якої «співали-клекотили», замість його легкого воза, затагнув у стодолу, де від її тягара тік аж задрижав. Тато не без задоволення ледь усміхнувся і накрив підводу сіном.

При огляді коней тато з подивом подумав: «Таких коней рідко можна побачити! Високі, грудасті, міцні й буйні, постійно із нашорошеними вухами та спрямованим позіром на все їм незнайоме». Вся їхня упряж – з добірної шкіри. Для них ні місця немає у татовій гражді.

«Ага, – подумав тато, – сховаю їх у шопі». У задній частині на всю ширину хати була неосвітлена шопа, збудована з немірних круглих ялинових колод, в яку можна було потрапити боковим входом. Як правило, в шопі зимували вівці, постійно ночували гуси, а на бантах – кури.

Туди, як у надійне сховище, тато завів випадковим «даром» одержані коні. По-господарському годують їх, напоює криничною водою і задовільно радіє, як вони поспішно й лакомо «хрумкотять» сіно, і тільки зрідка позирають то на тата, то в інший бік.

Через кілька днів військова німецька «ріка» на «царській дорозі» «стекла» повністю. На залізничній дорозі Чернівці – Сучава вже не курсував жоден поїзд. Вечором на залізниці Кимполунгул Молдовенеск – Гатна – Сучава по чергово були підірвані мости, а на залізничній станції Гатна – колії, вибухи настільки сильні, що в довколишніх хатах вилітають віконні шибки.

Першокласник Нуць і його меншенька сестричка Марічка спокійно спали. Тато приготував фіру і все потрібне для евакуації. Але куди ж йому, мамі, бабусі та дітям вночі їхати, якщо з північної Петревуцької гори та з південної Костинської гори лунають шалені постріли, які тато сприймав як справжні бої. Насправді то були поодинокі німецькі кулемети, стріляючи з яких намагалися затримувати наступ Червоної армії.

Минула перша ніч. Настає спокійний день, нізвідки нічого не чути.

Настає наступний вечір. Латаючи взуття, тато коментує:

– Но, тепер прийдуть маскалі. Шо з вами буде – не знаю. А я йкос розберуси. Знаю їх з першої війни, коли був ще хлопцем. Умію з ними говорити...

Тато не доказав, як з-під вікна почулося:

– Хазяїн, аччіні!

– О! Не казав я вам! – сказав тато і пішов відчиняти двері.

У хату ввійшли два солдати в замурзаних фуфайках, зимових вушанках і чоботях, з автоматами за плечима та запасними магазинами, прив'язаними не ремнями, а мотузками.

То були перші радянські військові розвідники. Мама разом із бабусею нагодували їх, і солдати пішли собі.

Другого дня у татове подвір'я вступило кілька радянських солдатів на чолі з офіцером, який без жодної церемонії різко запитав тата:

– У тебе єсть падвода і лошаді?

Ледь скривившись, бо слідувало якимось чином викручуватись, тато відповів: «Підводи не маю. Мав віз, якого забрали німці. Коней не маю, бо один здох, а інших двох теж німці забрали».

Побачивши відкриту гражду з пустим для коня місцем, офіцер підступає до стодоли, відкриває браму і шаблею починає розгортати на тоці «копицю» сіна і, наче вбачаючи шукану ним знахідку, недвозначно, ніби, питає тата:

– Была у тебя падвода, і взяли... немцы?!

Тато ухиляється від відповіді словами, а тільки стриманим жестом сугерує негативну свою відповідь.

– Счас увісім, – не полишає офіцер свого наміру і продовжує розгрібати сіно шаблею.

Коли перед ним постає своєю красою й величчю військова підвода, офіцер тріумфуюче вигукуює:

– Немцы не магли брать падводу без лошадей! Што с німі стало, хазяїн, взяли їх ілі не взяли?

Тато зітнувся, не знаючи, як далі викручуватись.

– Ну, счас праверім, – вирішив офіцер, зняв з плеча автомат і «вистрочив» добру частину магазину. Незвиклі з кількатижневою темнотою шопи, а звиклі з военною гучною атмосферою, баскі коні заіржали дзвінким нестримним «і-і-га-га-га!». Виведені на світле подвір'я, своїми позірами та рвучкими рухами вони скидалися на прибулих... з іншого світу.

Само собою зрозуміло, татове марне сподівання «обгараздитись» випадковим «подарунком» не збулося.

Тато знову остався без коня.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

5. ТОВАРИШІ

(Продовження з № 368)

На комуністичному святі не були усі люди, бо такі, як Чуфак та інші багаті не підуть разом із ковдушами горланити «Să trăiască Întîi Mai»¹ та «Să trăiască Partidul Comunist Român»².

Чуфак робив гостину вдома зараз чи не кожного дня. Хіба то не гостина, як маєш на столі всякого добра, різних напоїв та по два, три цімбори?

Цього разу запросив до себе Петра Джурджу, Йосипа Головка та Колю Чічікала – гвардистів, які добровільно, з рушницями в руках, гнали хлопців-добровольців на фронт, а тепер, після війни, хоча і були членами партії, і були далі на службі, але боялися отих «шмаркачів-добровольців», які повернулися покаліченими ветеранами війни, тому до корчми рідко заходили, боялися, бо не один фронтовик залявся поламати їм ребра.

На святі були і вони, гвардисти, і всі ревіли одногласно, як бугаї: «Să trăiască Întîi Mai!» та «Să trăiască Partidul Comunist Român!». Але вечором пішли всі на гостину до Чуфака.

Пішли разом втрьох і домовились ночувати у нього, а якщо той не залишить їх ночувати у себе, то переночують у Колі Чічікала, який жив недалеко Чуфака, бо відколи побили Дмитра Хитайполонину, страшно боялися фронтовиків.

Дмитро Хитайполонина пішов на весілля до Дьрдія Сопунчанського, на Солонець. На весіллі було й кілька фронтовиків, яких Хитайполонина примусив піти на фронт «добровільно». Між ними був і Віктор Коржук, який повернувся без правої руки. Інші фронтовики прийшли вночі й чатували біля вікон.

Коли закінчили Жокул Міресей³, Віктор передав погарчик горівки, поверх якого поклав тістечко, Дмитру Хитайполонині. Такий був звичай – свадьбаші⁴ передавали одне одному погарчики горівки з тістечком, як знак поваги. Той, що приймав, не мав права відмовитися, бо то було великою образою і доходило до бійки та до ножів, а мусів перехилити погарчик і закусити тістечком.

Дмитро Хитайполонина тільки очі випулив, коли йому один з друзів передав погарчик і сказав від кого.

«Песя твоя матір!» – подумав Дмитро, але що мав робити? Поклонив до Віктора і перехилив погарчик, а через кілька хвилин почув, як його різнуло в череві. Піднівся і вибіг надвір «проти вітру», але клозет був зайнятий, тоді вибіг крізь хвірточку в сад і заховався за великою крислатою яблунею. Тільки встиг стягнути штани, як побачив, що до нього наближаються дві постаті.

– Какай, какай Дмитрику, бо останній раз какаєш! – сказала одна з постатей.

– Хто ви? Чого вам треба? – переляканим голосом запитав Хитайполонина, здавши собі справу, що попав у велику біду, з якої хтозна чи вийде живим.

Спочатку хотів утікати, але зі штанами в руках, та отою пекельною мукою в череві, куди йому було втікати. Потім хотів кричати, просити допомоги, але хто його почує? На весь Солонець розносився голос скрипки та бубна, здавалося що й тіні дерев хитаються в ритмі музики, навіть сяйво півмісяця, подібного до циганського серпа, тремтіло у ритмі музики, і вітер тріпотів листками дерев у тому самому ритмі.

– Ми добровольці, Дмитре! – пролунала відповідь, наче вирок смерті.

Дмитро відчув солоний присмак у роті.

«Невже смерть має солоний присмак?» – подумав і навіть не перелякався.

Завжди думав про смерть, але не знав, якою вона буде і коли настане, а тепер... ось вона, перед ним... Стоїть у вигляді двох постатей, а він... він чомусь не страхається її, не боїться, чи то від превеликого страху йому здається, що смерть не така страшна, чи то...

– Які добровольці? – запитав, тільки щоб не мовчати, бо знав добре, які то добровольці, і що вони прийшли по його душу.

З хати лунав спів напівп'яних свадьбашів.

«Коби хтось вийшов в сад, мусить хтось вийти, якщо ні, то я погину тут, як свиня у власному лайні...» – породилася в його душі надія.

Але в сад не виходив ніхто...

Люди гуляли... танцювали... кланяли одне до іншого і співали...

¹ Хай живе Перше Травня!

² Хай живе Комуністична Румунська Патрія!

³ Танець молодії.

⁴ Весільні гості.

*Та казала мені мати,
Та й наказувала,
Бих нікому не давала,
Лиш показувала.*

*А я мамоньку слухала
Та їм так робила,
Коли їм вийшла на вулицю
Та їм са заголила.*

Кілька хвилин тому гуляв і він з ними. І ось, раптом дружба суне йому під ніс погарчив від Віктора... Хто б міг подумати, що Віктор посміє на весіллю... а тут... тут добровольці, тут смерть...

– Які добровольці? – наче виконував якусь роль.

«Я Ірод царь, Сободиш Володар! Галилеї Палестини цар! Кого хочу помилую, кого хочу стрелю! Пудо мнов вся Палистина дрижить!» – пригадав собі роль Ірода із коляди, коли був парубком.

А хіба опісля не був Іродом, коли хлопців на війну відправляв?

Кого хотів – помилував, а кого хотів – стрелив!

Був Іродом, був!..

А тепер?.. Тепер... тепер смерть... добровольці...

– Ха,ха,ха! Невже ти, Митре, не пам'ятаєш нас, як ти нас штовхав пушков у плечі і брехав: «Ідіть хлопці, ідіть, вернетеса панамі!». І ми вернулися, не всі, але вернулися... абих тобі заплатити за наше панство!

– І што вам гія уд мене? – грав свою роль далі, хоч не боявся, але хотів продовжити своє життя, своє існування, своє іродське існування, хотів віддалити оту смертельну мить, як давно, в дитинстві, віддаляв мить, коли йому треба було йти стригтися до старого Леордяна, який стриг його своєю мошинкою, наче вимикав волосся з голови.

– Хочемо віддати тобі наругу, яку ти нам зробив.

– Яку наругу? – продовжував свою роль Дмитро.

– Тебе добровільно на тот світ удправити!

– Хлопці! Я можу удкупитися... я можу вам... я вам... я... – вимовив, наче останню свою репліку Дмитро.

– Не зможеш, Дмитре! Не зможеш... уд смерти, ще ніхто не змуг удкупитися, смерть є смертю!

«Ось і мій кінець!» – подумав Дмитро і поглянув на місяць, який весело вплив із-за хмари, яка, наче легендарний велетень, намагалася проковтнути його. Сяйво місяця осявало сад, дахи хат, які наче засвітилися поміж кронами дерев, і високий Грицків, на яким Дмитро народився, виріс, пас ягнята, кохав дівчат, мріяв, і на який його понесуть мертвого, щоб люди попрощалися з ним на оприведі, бо мертвим прощають все, бо смерть – це плата за гріх!

– Псові псяча смерть! – сказала одна з постатей і вдарила Дмитра колом попід коліна.

Дмитро впав на землю і заревів, як бугай:

– Йой, люди! Не дайте ня, люди, бо ня убивають!

Тільки тепер його обгорнув страх... хижий страх... темний, смертельний...

– Йой, люди! Хто чує, не чує, не дайте ня!..

– Реві, Дмитре, реві... Хто тя почує?.. Ні Бог із неба не почує такого лайдака.

– Йой, люди! – заревів востаннє Дмитро, дивлячись на хату, в якій люди гуляли, танцювали, співали:

*Ей, гулі каже, гулі
А все гулі, гулі...
Такі маю дві білявки,
Як сиві зазулі...*

*Одна була Катерина,
А друга Ярина,
А третя й бо Гафія,
Што кому за гія?..*

Через деякий час Марія – дружина Дмитра Хитай-полонини, здала собі справу, що Дмитро вийшов надвір і більш не повернувся до хати, на весілля.

«Ади, може, іграє жоки-жоки на два боки, у снігах...» – але коли побачила, що і там його немає, подумала, що розмовляє з мужчинами у шатрі, або на подвір'ю.

Але Митра не було ні там!

«Варе сидит тільки у клозеті?» – здивувалася Марія.

Побачивши Михайла Семенчішиного, який був двірником на весіллі, несміло запитала:

– Михайле, ви не виділи мого Дмитра?

– Не видів їм молодиче, бо, ади, я бігаю то суди то туди, і не маю часу подивитися на свадьбашу.

– Вже добрий оден час, як уйшов із-за стола та не прийшов назад, – пояснила Марія.

– Може, гойдає копицю із яковс молодичев, а ви журитеса, – пожартував котрийсь із свадьбашів.

– Ану, не фіглюйте, молодича шукає чоловіка, а вам лиш пустота у голові, – розсердився двірник.

– Може, пішов додому перебратися, вадь за цігаретликами, – сказав інший.

– Ні, не пушов, бо, ади, ключ у мене на поясі, як був пушов, просив був ключ, – відповіла Марія.

Люди ще почекали деякий час, а далі двірник взяв ломпаш і вийшов шукати Дмитра, разом з іншими мужчинами.

Знайшли його з розколотою головою, всього у крові, брудний та вонючий від власного лайна.

«Псові псяча смерть!», – сплюнув Віктор Коржук.

(Далі буде)

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

«ОДКРОВЕННЯ ІВАНА БОГОСЛОВА»

*Блаженний той, хто читає,
і ті, хто слухає слова пророцтва
та дотримується написаного в ньому...*
(Одкр., 1: 3)

Цією книгою, та однією з найзагадковіших у християнському каноні, завершується Новий Заповіт, а водночас – і вся Біблія. Її написав Іван Богослов – один із дванадцяти Ісусових апостолів, автор четвертого Євангелія та інших творів Нового Заповіту. Сталося це під час його заслання на острів Патмос (Одкр., 1: 9) у 90-х роках I століття (за іншими припущеннями – до 69 року). Цей острів, що розташований у Егейському морі, римляни використовували для заслання політичних та релігійних противників. Іван Богослов був відправлений туди через проповідання християнства, проте саме тут він отримав одкровення, яке, за його словами, надійшло йому від Бога через ангела.

«Одкровення Івана Богослова» (грецькою мовою – Апокаліпсис) розповідає про відвічну боротьбу сил світла й темряви, любові й насильства, про останній наступ Сатани й перемогу над ним, Страшний суд, встановлення Божого царства. Твір містить багатий символічний зміст, який став основою для численних релігійних, філософських та культурологічних тлумачень.

Ось як за допомогою символічних образів Іван Богослов описав Ісуса Христа, що з'явився перед ним у видінні: «Одягнений у довгу ризу й оперезаний золотим поясом, голова ж Його і волосся білі, немов біла вовна, мов сніг, а Його очі – як полум'я вогню, а Його ноги подібні до блискучої бронзи, наче в печі розпеченої, а Його голос – наче шум великої води, і з Його уст виходив двосічний гострий меч, а обличчя Його – мов сонце, що сяє у своїй силі» (Одкр., 1: 13 – 16). У кожному з елементів опису зовнішності Ісуса Христа використано відповідну символіку: біле волосся – мудрість і вічність, вогняні очі – всевидючий погляд Бога, двосічний меч – сила Слова Божого, що судить справедливо, блискучі ноги – непохитність і велич.

Одкровення насичене численними символами: число 666, Чотири вершники, Багряна блудниця, звір із сімома головами та десятьма рогами, Новий Єрусалим тощо. Число 666 (Одкр. 13: 18) традиційно інтерпретується як символ Антихриста. У філософських, літературних і мистецьких творах воно стало уособленням зла (наприклад, «Божественна комедія» Данте). Образ Чотирьох вершників (Одкр. 6:1–8) – білий (перемога), червоний (війна), чорний (голод) і блідий (смерть) – відображає ідею катаклізмів, які супроводжують кінець світу. Цей мотив часто використовується в мистецтві, наприклад, у гравюрах Альбрехта Дюрера. Образ Багряної блудниці, «що сидить на багряній звірині, повній імен богозневажливих» (Одкр. 17: 3), тлумачиться як утілення занепаду імперій. Так, у середньовічній Європі її асоціювали з Римською імперією, а пізніше – з певними політичними режимами. Звір із сімома головами та десятьма рогами (Одкр. 13: 1) уособлює світові імперії, що протистоять Богові. Цей образ може трактуватися як символ тоталітарних режимів або світового зла. Новий Єрусалим (Одкр. 21:1–27) сприймається як утілення Божого Царства, місце вічного життя для праведників, де немає страждань і смерті.

Апокаліптичні мотиви широко представлені в релігії, філософії, мистецтві та політичній думці. Уявлення про кінець світу та Страш-

Альбрехт Дюрер. Чотири вершники. 1511 р.

ний суд формували і формують моральні та етичні настанови суспільства. До найвідоміших творів на теми «Одкровення Івана Богослова» належить картина Альбрехта Дюрера «Чотири вершники Апокаліпсису», що була створена 1498 року як частина серії малюнків до «Одкровення Івана Богослова». Художник використав техніку гравюри на дереві, щоб передати драматизм і рух апокаліптичного видіння: чотири вершники мчать, змітаючи все на своєму шляху. Кожен з них уособлює глобальні нещастя. Білий вершник тримає лук, символізуючи завоювання або прихід Месії (існують різні тлумачення). Червоний вершник з мечем уособлює війну та кровопролиття. Чорний

Мікеланджело Буонарроті. Страшний суд. Фрагмент. 1537-1541 рр.

вершник тримає терези, що означає голод і соціальну несправедливість. Блідий вершник у супроводі Смерті й Пекла несе чуму й загибель. Під копитами коней зображені люди, які не можуть втекти від страшно́ї долі. Внизу – паща Пекла, яка пожирає грішників, що додає картині ще більшого драматизму.

Альбрехт Дюрер майстерно використав контрасти світла й тіні, динамічні лінії та деталі, щоб створити ефект руху. Вершники зображені в напруженій позі, що підкреслює невідворотність їхнього прибуття. Особливо вражає вираз обличч вершників – вони не злі, а спокійні та беземоційні, що ще більше підкреслює фатальність подій.

Окрім гравюри Альбрехта Дюрера «Чотири вершники», існує низка інших видатних творів мистецтва – ілюстрацій «Одкровення Івана Богослова». Наприклад, **«Страшний суд» (1536–1541) Мікеланджело Буонарроті** – монументальна фреска у Сікстинській капелі, одна з найвідоміших інтерпретацій цього сюжету. Центральна фігура на ній – Христос-Суддя, який піднятою правицею віддає наказ про воскресіння і розподіл душ. Його образ далекий від традиційного: тут він зображений як молодий, сильний чоловік, який випромінює беззаперечну владу. Навколо нього зібрані святі та праведники. Верхня частина композиції – це сфера небесного суду, де ангели сурмлять, пробуджуючи мертвих. У нижній частині зображені душі, які або піднімаються до раю, або тягнуться демонами до пекла. Фігури грішників зображені в агонії, а демони

мають спотворені, жакливі обличчя. Картина **«Видіння Святого Іоанна» (1608–1614) Ель Греко** відтворює один із головних моментів «Одкровення» – явлення Христа у славі та підготовку до Страшного суду. Динамічний стиль Ель Греко, витягнуті фігури та експресивне світло надають цьому полотну містичного характеру. Англійський містичний поет і художник **Вільям Блейк** створив серію ілюстрацій до «Одкровення Івана Богослова», серед яких – **«Вавилонська блудниця» (1795).**

Вільям Блейк. Вавилонська блудниця. 1795 р.

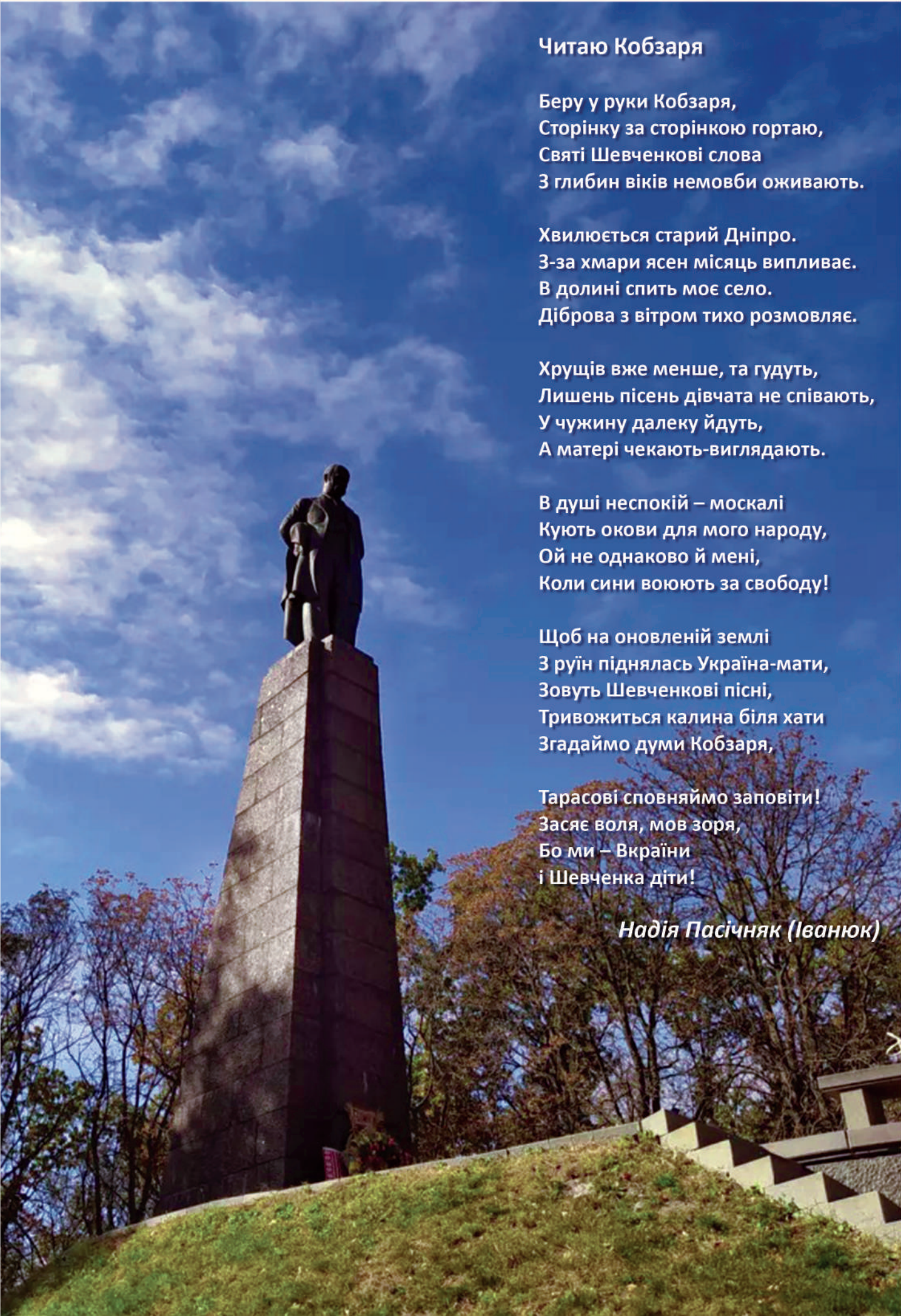
Зображення Багряної блудниці, що сидить на семиголовому звірі, символізує гріховне падіння великих імперій.

«Одкровення Івана Богослова» завершується «Осторогою», в якій автор застерігає від будь-яких змін у пророцтвах, бо «коли хто додасть до них, то Бог накладе на нього кари, записані в цій книзі. А коли хто відіме від слів цього пророцтва, які у книзі, у того Бог забере його частку з дерева життя...» (Одкр., 22: 18–19). Очевидно, що це застереження стосується не тільки книги Івана Богослова, а й усієї Біблії.

«Одкровення Івана Богослова» – це не лише релігійний

текст, а й глибоке філософське та культурологічне джерело, що відображає універсальні питання людського буття. Його символіка та есхатологічне послання продовжують впливати на людське мислення, мистецтво та суспільні концепції. Отже, читаючи й аналізуючи цю книгу, ми можемо краще зрозуміти її значення і як частини християнського канону, і як тексту, що формує глобальну культуру та світогляд.

Читаю Кобзаря

Беру у руки Кобзаря,
Сторінку за сторінкою гортаю,
Святі Шевченкові слова
З глибин віків немовби оживають.

Хвилюється старий Дніпро.
З-за хмари ясен місяць випливає.
В долині спить моє село.
Діброва з вітром тихо розмовляє.

Хрущів вже менше, та гудуть,
Лишень пісень дівчата не співають,
У чужину далеку йдуть,
А матері чекають-виглядають.

В душі неспокій – москалі
Кують окови для мого народу,
Ой не однаково й мені,
Коли сини воюють за свободу!

Щоб на оновленій землі
З руїн піднялась Україна-мати,
Зовуть Шевченкові пісні,
Тривожиться калина біля хати
Згадаймо думи Кобзаря,

Тарасові сповняймо заповіді!
Засяє воля, мов зоря,
Бо ми – Вкраїни
і Шевченка діти!

Надія Пасічняк (Іванюк)